

Utlandsadopterade ungdomars upplevelser av skolan

En enkätstudie

Ulla Collén

Handledare: Ingrid Hårsman

Utlandsadopterade ungdomars upplevelser av skolan

En enkätstudie

Ulla Collén

Publikationen kan
utan kostnad laddas ner
i pdf-format från
<http://www.lhs.se/iol/publikationer>

Handledare: Ingrid Hårsman

SAMMANFATTNING

Collén, Ulla (2003). *Utlandsadopterade ungdomars upplevelser av skolan - en enkätstudie*. Magisteruppsats i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik, 61-80 poäng. Lärarhögskolan i Stockholm: Institutionen för individ, omvärld och lärande.

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur utlandsadopterade ungdomar/unga vuxna, alla adopterade från Sri Lanka, upplevde sin skoltid i grundskolan och gymnasieskolan och hur de trivdes i skolan, som helhet. Utöver detta har undersökningens syfte varit att studera hur ungdomarna värderade sig själva när det gällde olika inlärningsmoment under skoltiden och hur de såg på den eventuella hjälp de fick i skolan. Frågeområden som också har funnits med gällde ungdomarnas studievägar och utbildningsval, sysselsättning vid tiden för studien och eventuella ”samband” mellan olika variabler och bostadsort.

Studien är en enkätundersökning. Metoden har varit kvantitativ med kvalitativa inslag. Enkäten var strukturerad med bundna svarsalternativ, kombinerat med ett antal öppna frågor. Resultaten från föreliggande studie jämfördes med tre stora svenska skolundersökningar.

De 44 ungdomar och unga vuxna som har deltagit i studien är alla adopterade från Sri Lanka. Vid undersökningstillfället i mars/april 2003, var ungdomarna i åldern 16-23 år. Undersökningsgruppen var inte statistiskt representativ när det gällde gruppen utlandsadopterade barn i allmänhet. När det gäller ankomstålder representerar undersökningsgruppen väl gruppen adopterade från Sri Lanka. Majoriteten av ungdomarna (93 %) var mellan 0-6 månader när de kom till Sverige. Enligt Schaffers forskningsöversikt och Bowlbys attachment teori om tidiga adoptioner bör de adopterade barnens utveckling stämma överrens med svenskfödda barns. Resultaten visade på flera intressanta skillnader mellan de utlandsadopterade ungdomarna och andra ungdomar i hela riket. Det är dock viktigt att tolka resultaten med en viss försiktighet, eftersom skillnaderna inte signifikansprövats och urvalet ej är representativt.

Resultaten visade att de adopterade ungdomarna valde studieförberedande och yrkesförberedande program på gymnasieskolan i ungefär samma omfattning som ungdomar i hela riket. Det fanns dock stora könsskillnader när man tittade på de adopterade männen och kvinnornas programval. De adopterade männen valde i mycket högre utsträckning ett yrkesförberedande program.

Ungdomarna trivdes sämre på högstadiet än ungdomarna i de jämförande studierna. En stor grupp(35 %) ansåg att det inte kändes meningsfullt att gå till skolan, många kände sig ensamma och de var frånvarande från skolan i större utsträckning, än ungdomar i en jämförande studie. En stor grupp av de adopterade ungdomarna (60 %) ansåg att det var svårt att koncentrera sig på lektionerna.

De adopterade kvinnorna trivdes bättre än de adopterade männen på gymnasieskolan. Männen upplevde stress i gymnasieskolan i mycket högre grad än män i en av de jämförande studierna.

När det gällde självvärdering av inlärd moment, värderade en del av de adopterade ungdomarna sig själva lågt när det gällde ämnet matematik på högstadiet (43 %) och på gymnasiet (28 %). Speciellt gällde detta de adopterade kvinnorna.

En stor grupp av ungdomarna (38 %) uppgav att de hade vissa eller stora läs- och skrivsvårigheter under högstadietiden. Bland de ungdomar, som behövde hjälp under skoltiden, var specialundervisning och undervisning i en liten undervisningsgrupp det vanligaste sättet att få hjälp på.

Nyckelord: Sri Lanka, utlandsadopterade ungdomar/unga vuxna, enkätstudie, skolupplevelser, skoltrivsel, grundskola och gymnasieskola.

FÖRORD

Mitt intresse för att studera adoptivbarns upplevelser av sin skolsituation kommer av den erfarenhet jag har att arbeta som specialpedagog inom grundskolan och av mina egna barns skolupplevelser. Mina båda barn är adopterade från Sri Lanka. När min man och jag kom hem med dem från Sri Lanka var de två respektive fyra månader gamla.

Jag har funderat mycket över varför inte skolan har något utarbetat förhållningssätt för hur man ser på adoptivbarns skol- och inläringssituation. Enligt min uppfattning har man inom skolan alltför liten kunskap om denna elevgrupp. När det gäller elever med ett annat modersmål än svenska har skolan arbetat fram handlingsplaner och förhållningssätt. Förutsättningarna för utlandsadopterade barn och barn som är födda i Sverige är i allmänhet helt olika. Utlandsadopterade barn har i mindre eller större utsträckning en avbruten förstaspråksutveckling bakom sig. De har ibland bytt omsorgspersoner flera gånger och de flesta av dem har vistats någon period på barnhem. En del barn har varit undernärda och medtagna när de lämnats på barnhem, andra barn har ammat av sin biologiska moder fram till dess att de lämnades för adoption till ett barnhem.

Vi får inte glömma att alla utlandsadopterade barn är unika individer med olika förutsättningar och personlighetsdrag. Många av dessa barn har visat en stark vilja att överleva trots en dålig start i livet. ”... *many of them probably posses a strong vitality and will to survive. They survived situations that would kill many other children* (Hoksberger, Juffer& Waardenburg, 1987 s. 94)

Alla adoptivföräldrar har olika upplevelser av sina barns skolgång. Detta har framkommit genom telefonsamtal med föräldrar i samband med att denna undersökning genomfördes.

I många andra undersökningar är det föräldrar och lärare som berättar om sina upplevelser av adoptivbarnens skolsituation I denna undersökning är syftet att studera hur ungdomar och unga vuxna själva har upplevt sin skoltid.

Tack Ingrid för att du stöttat och lett mig genom den långa process som det har varit att genomföra denna enkätundersökning. Ditt tålamod har varit oändligt och du har alltid tagit dig tid för att svara på mina frågor.

Tack alla ni som har varit med i undersökningen. Utan er medverkan hade denna studie varit omöjlig att genomföra. Många av er har bott på samma barnhem på Sri Lanka som mina barn har gjort. För mig personligen finns tiden på Sri Lanka, då jag och min man hämtade våra barn, kvar som ett starkt minne. Det var en oförglömlig upplevelse, kopplad till en stark lyckokänsla.

Ulla Collén
december 2003

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING

FÖRORD

1 BAKGRUND	1
1.1 Utlandsadoptioner med fokus på Sri Lanka åren 1969-2002.	1
2 SYFTE.....	4
2.1 Frågeställningar.....	4
3 TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISKA REFERENSRAMAR	5
3.1 Utvecklingsekologi.....	5
3.2 Attachment-teorin med fokus på ”separationseffekter” och en kort historik.....	6
3.3 Schaffer och Stern	6
3.4 Svenska studier om utlandsadopterade barns språkutveckling	7
3.5 Europeisk adoptionsforskning, skolforskning (ej Sverige)	8
3.6 Svensk adoptionsforskning	10
3.7 Adoptionsforskning, skolforskning i USA.....	11
3.8 Adoptionsåldern	11
3.9 Sammanfattning	11
4 METOD OCH GENOMFÖRANDE	13
4.1 Angreppssätt och val av undersökningsmetod.....	13
4.2 Urval och undersökningsgrupp.....	14
4.3 Svarefrekvens och bortfall	15
4.4 Beskrivning av undersökningsgruppen. Ålder, könsfördelning, ankomstålder och bostadsort.....	15
4.5 Datainsamlingsmetod	16
4.6 Reliabilitet och tillförlitlighet	17
4.7 Bearbetning.....	17

5 RESULTAT	19
5.1 De adopterades sysselsättning, studieval och programval på gymnasieskolan våren 2003 samt jämförelser med andra studier	19
5.1.1 <i>Programval på gymnasieskolan. Hela undersökningsgruppen.</i>	20
5.1.2 <i>Korrigerering för särskoleelever</i>	21
5.2 De adopterades upplevelser av trivsel och av skolmiljön på högstadiet och gymnasieskolan samt jämförelser med andra studier	21
5.2.1 <i>Högstadiet</i>	21
5.2.2 <i>Korrigerering för särskoleelever och en kommentar</i>	23
5.2.3 <i>Gymnasiet</i>	24
5.2.4 <i>Sammanfattning: gymnasiet</i>	27
5.3 Självvärdering av inlärd moment, stöd och hjälp och jämförelser med andra studier	28
5.3.1 <i>Högstadiet</i>	28
5.3.2 <i>Läs- och skrivsvårigheter</i>	29
5.3.3 <i>Hjälp och stöd under högstadiet</i>	29
5.3.4 <i>Sammanfattande diskussion och korrigerering för särskoleelever högstadiet</i>	30
5.3.5 <i>Gymnasiet</i>	31
5.3.6 <i>Sammanfattande diskussion : gymnasiet och korrigerering för särskoleelever</i>	33
5.4 Samband mellan programval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter och upplevelser av kraven i skolan i förhållande till bostadsort	33
5.5 Övriga resultat: Frånvaro på högstadiet och gymnasiet samt jämförelser med	34
andra studier	34
6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION	36
6.1 Syfte, undersökningsgrupp och metod	36
6.2 Resultat	36
6.2.1 <i>Studievägar och utbildningsval, sysselsättning</i>	36
6.2.2 <i>Trivsel och skolmiljö på högstadiet och gymnasiet</i>	36
6.2.3 <i>Självvärdering av inlärd moment, stöd och hjälp och jämförelser med andra studier</i>	38
6.2.4 <i>"Samband" mellan programval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter och upplevelser av kraven i skolan i förhållande till bostadsort</i>	39
6.3 Avslutande diskussion	40
REFERENSER	45
BILAGA 1 MISSIVBREV	47
BILAGA 2 ENKÄT	49
BILAGA 3 ENKÄTFRÅGOR, SOM HÄMTATS FRÅN ANDRA UNDERSÖKNINGAR	59

1 BAKGRUND

Utlandsadopterade barn befinner sig i en gråzon. De betraktas som alla andra svenska skol elever när det gäller hur skolan ser på deras inlärningssituation och deras eventuella behov av stöd och hjälp. Ibland kan de ha mycket med sig i bagaget när de kommer till Sverige. Även barn som har adopterats vid späda ålder kan ha varit med om traumatiska upplevelser och separationer. Många har ej fått uppleva det viktiga, nära samspelet med en annan person tidigt i livet. Samspelet har stor betydelse för ett barns allmänna utveckling och språkutveckling enligt De Geer (1997).

Denna studie fokuserar på utlandsadopterade från Sri Lanka. Häriifrån adopterades många barn bland annat under 1980-talet, många var spädbarn när de kom till Sverige. Dessa barn är nu ungdomar eller unga vuxna. En del av dem kan se tillbaka på sin grundskole- och gymnasietid, en del studerar fortfarande på gymnasiet.

Många forskare inom adoptionsforskningen har undersökt sambandet mellan ankomstålder och språkutveckling, psykosocial utveckling, skolprestationer och andra variabler (Dalen & Rygvold, 1999; Dalen & Saetersdal, 1992; De Geer 1997; Hene, 1997). I detta sammanhang kan denna studie vara intressant eftersom samtliga av de studerande ungdomarna kom till Sverige före 12 månaders ålder (förutom en respondent som var 12 månader).

I Sverige finns begränsad forskning om hur de utlandsadopterade barnen upplevt sin skoltid. Det finns ingen studie om utlandsadopterade från Sri Lanka, denna studie är mig veterligen den första. Många adoptivbarn från detta land kom till Sverige vid späda ålder. När det gäller ankomstålder, ursprungsland, språklig bakgrund och tidiga uppväxtförhållanden är denna grupp relativt homogen. Majoriteten av de utlandsadopterade ungdomarna som ingår i studien lämnades vid späda ålder av sina biologiska föräldrar till barnhem på Sri Lanka. Från dessa barnhem har barn förmedlats för adoption till Sverige vid olika tidpunkter mellan åren 1980-1986. Dåvarande ”Sri Lanka Barns Vänner” (SLBV), nuvarande ”Barnens Vänner” (BV), har varit en av adoptionsorganisationerna som skött förmedlingen.

1.1 Utlandsadoptioner med fokus på Sri Lanka åren 1969-2002.

Sverige är ett av de länder i världen där det finns flest utlandsadopterade barn i förhållande till folkmängd (Irhammar, 1997). De finns även många utlandsadopterade barn i de övriga nordiska länderna, med undantag för Finland.

Till Sverige kom 43 177 barn mellan åren 1969-2002, enligt offentlig statistik (NIA)¹. Som framgår av tabell 1 har det största antalet barn kommit ifrån Sydkorea. Sri Lanka är det fjärde största landet varifrån barn invandrat till Sverige för att senare adopteras.

Tabell 1 Antalet barn som invandrat till Sverige åren 1969-2002, för att senare adopteras. Absoluta tal

Land	Sydkorea	Indien	Colombia	Sri Lanka	Totalt antal barn
Antal barn	8157	6600	4962	3389	43 177

(Statistik 1969-1980 SCB, 1981-1987 RSV, 1988- SCB. Källa NIA).

Dåvarande Nämnden för internationella adoptionsfrågor (NIA) bildades år 1971 efter ett beslut av Socialstyrelsen. Nämnden skulle vara rådgivande för frågor angående bl.a.

¹ Statens Nämnd för Internationella Adoptionsfrågor

adoption av utländska barn. Året efter, 1972 bildades Föreningen Adoptionscentrum (AC). Under denna tidsperiod förmedlade NIA och AC barn för adoption till Sverige. På 70-talet ökade antalet utländska adoptioner. Många adoptivbarn förmedlades via andra kontakter än AC och NIA.

År 1979 fick NIA uppdraget av regeringen att utöva tillsyn och kontroll över de auktoriserade adoptionsorganisationerna. Nu fick de ideella organisationerna en möjlighet att ansöka om auktorisation hos Socialstyrelsen för adoptionsverksamhet. I början av 1980-talet infördes ett obligatoriskt medgivande av socialnämnden i den kommun där de blivande adoptivföräldrarna bodde, för att en adoption skulle kunna genomföras. Detta medgivande utfärdades efter en prövning av de blivande adoptivföräldrarnas lämplighet. År 1981 blev NIA en självständig myndighet. Namnet ändrades till Statens Nämnd för Internationella Adoptionsfrågor. För närvarande finns sex auktoriserade adoptionsorganisationer i Sverige. Förbundet Adoptionscentrum (AC) är den största av organisationerna.

Karta Sri Lanka

Sri Lanka
detta land 1980 - 1986

och adopterade från

Democratic Socialist Republic of Sri Lanka, före detta Ceylon, är en ö i Indiska Oceanen söder om Indien (se karta). Landet har storleksmässigt en sjundedel av Sveriges yta. Sri Lanka har 19 miljoner invånare varav 74 % är singaleser, 18 % tamiler, 7 % araber och 1 % övriga folkslag. Huvudstad är Colombo med 2 miljoner invånare. Landet är en republik med en folkvald president. De språk som talas i landet är lankesiska, tamil och engelska. Engelska har varit ett nationellt språk sedan engelsmännen styrde landet, från 1815. År 1948 blev landet självständigt men är fortfarande med i det brittiska samväldet. 1972 blev buddismen statsreligion, 69 % av befolkningen är buddister. År 1983 utbröt en etnisk konflikt mellan tamiler och singaleser (Lonely planet worldguide, 2003).

Gällande adoptionslag i Sri Lanka är ifrån år 1979, "Adoption of Children Ordinance". Endast äkta makar får adoptera (NIA). Adoptionen fastställs genom ett domstolsförfarande.

Mellan åren 1980-1986 adopterades 2009 barn ifrån Sri Lanka till Sverige (Statistik SCB, RSV). Det är under denna tidsperiod som de flesta i undersökningsgruppen kom till Sverige. 8 % av alla utlandsadopterade som kommit till Sverige under denna tidsperiod kom från Sri Lanka. Tabell 2 visar hur många barn som adopterades från Sri Lanka åren 1981-1986 (NIA).

Som framgår av tabell 2 har omkring 90 % av de adopterade kommit till Sverige när de var mellan 0-1 år gamla. Med undantag för åren 1984 och 1986 har ett större antal kvinnor än män adopterats till Sverige.

Tabell 2 Antal adopterade från Sri Lanka 1981-1986, relaterat till kön och ankomstålder. Absoluta tal och procentandelar

Adopterade från Sri Lanka. Kyrkobokförda 1981-1986	Totalt antal barn		Ankomst-ålder 0-1 år		Kvinnor Totalt av hela gruppen		Män Totalt av hela gruppen	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)
1981	268	(100)	231	(86)	163	(61)	105	(39)
1982	251	(100)	218	(87)	138	(55)	113	(45)
1983	278	(100)	250	(90)	157	(56)	121	(44)
1984	308	(100)	278	(90)	149	(48)	159	(52)
1985	279	(100)	260	(93)	144	(52)	144	(52)
1986	275	(100)	253	(92)	129	(47)	146	(53)
Totalt	1659		1490		880		788	

(Källa: NIA)

Som framgår av tabell 3 kom det största antalet barn till Sverige från Sri Lanka år 1984. År 2002 kom endast 2 barn till Sverige. Antalet barn som har invandrat till Sverige från Sri Lanka för att adopteras har minskat kraftigt om man jämför antalet adopterade år 1984 med åren 1990, 1995 och 2002.

Tabell 3 Antal barn som invandrat från Sri Lanka för att senare adopteras i Sverige. Absoluta tal.

År	1984	1990	1995	2002
Antal barn	308	24	1	2

2 SYFTE

Det övergripande syftet med denna undersökning är att undersöka hur 44 ungdomar och unga vuxna adopterade ifrån Sri Lanka upplevde sin skoltid i grundskolan och gymnasieskolan. Ett delsyfte är att se hur ungdomarna har trivts i sin skolmiljö och vilka studieval och utbildningsvägar de har valt. Utöver detta har syftet varit att undersöka hur de utlands-adopterade ungdomarna såg på sin egen skolsituation utifrån ett lärandeperspektiv och hur skolan har lyckats ge det bemötande, i form av stöd och hjälp, som ungdomarna ansett sig behöva i sin inlärningsituation.

2.1 Frågeställningar

Följande frågeställningar har varit centrala i studien:

- 1.1 Vilka studievägar har de adopterade ungdomarna/unga vuxna valt och vilka utbildningsval har de gjort?
- 1.2 Vad sysslade de adopterade ungdomarna med vid tiden för undersökningen i mars/april 2003?
2. Hur har de adopterade trivts i grundskolan och gymnasieskolan som helhet?
3. Vilka upplevelser har ungdomarna av sin skolmiljö under högstadie- och gymnasietiden med avseende på trivsel i stora drag med a) klasskamrater och lärare b) stämningen i skolan c) mobbning mm?
- 4.1 Hur ser de adopterade på olika inlärningsmoment under skoltiden och den hjälp som de eventuellt har fått?
- 4.2 Hur har stödet i skolan sett ut till de adopterade, som haft behov av stöd och hjälp i sin inlärningsituation, utifrån ungdomarnas perspektiv?
5. Finns det något ”samband” mellan linjeval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter, möjligheter till extra hjälp i skolan och upplevelser av kraven i skolan i förhållande till bostadsort? (D.v.s. storstadsmiljö, mindre stad och landsbygd).

3 TIDIGARE FORSKNING OCH TEORETISKA REFERENSRAMAR

En individs utveckling kan ses utifrån olika teoretiska referensramar. Det utvecklings-ekologiska perspektivet fokuserar på individens utveckling i samspel med miljön, ett interaktionistiskt synsätt. I Attachment teorin finns ett biologiskt perspektiv och ett miljöperspektiv på individens socioemotionella utveckling. Miljöperspektivet gäller framförallt relationen mellan förälder och barn. Teorin fokuserar på bindningen eller anknytningen mellan individen och en bindningsperson (vårdare/modersgestalt). Den berör bl.a. vilka eventuella separationsreaktioner ett barn kan visa när det skiljs från en bindningsperson. Dessa effekter kan vara kortsiktiga eller långsiktiga (Hårsman, 1994). Både attachment teorin och utvecklingsekologin tar upp effekter av vad en placering på ett barnhem kan innebära för ett barn. Teorierna bör därför finnas med som teoretiska referensramar i en studie om utlandsadopterade barn.

3.1 Utvecklingsekologi

Utvecklingsekologi är en teori som enligt Bronfenbrenner (1979) utgår ifrån att individen utvecklas i nära samspel med miljön. Den ekologiska miljön består av ett antal strukturer. Dessa strukturer är nära relaterade till varandra. Bronfenbrenner drar en parallell till ryska dockor som fogas in i varandra. Dyaden (närmiljön) är den minsta enhet där det kan ske samspel och utveckling mellan två personer (barn och förälder). En dyad är viktig i ett utvecklingsperspektiv, anser Bronfenbrenner. Individens inläring och utveckling av kunskaper och förmågor utvecklas däri. Den enes utveckling påverkar även den andres, det finns en ömsesidig påverkansprocess.

Mikrosystemet är individens närmaste omgivning. I dessa miljöer deltar individen och de påverkar individen direkt. Exempel på mikrosystem är: familj, daghem, förskola och skola. Mellan mikrosystemen bildas länkar, mesosystem. I detta system ingår flera miljöer som tillsammans direkt påverkar individens utveckling i ett helhetsperspektiv. I exosystemet finns strukturer som indirekt påverkar individen. Exempel på detta är föräldrarnas arbetsplatser och föräldrarnas vänner. Ett övergripande system av strukturer, som inbegriper ideologiska mönster och övergripande sociala nätverk, kallas makrosystem.

I sin teori tar Bronfenbrenner upp hur han ser på ett barns uppväxt på en heltidsinstitution och följer det kan få för ett barns utveckling. Han antar att de mest allvarliga långtidseffekterna kan drabba ett barn när barnet är med om en separation under de första sex månaderna av sitt liv.

Bronfenbrenner anser att ett institutionaliserat barns utveckling kan bli störd när barnet inte får:

- Tillräcklig möjlighet till interaktion med vårdaren
- Barnet har små möjligheter till rörelse p.g.a. den fysiska miljön
- Det finns få föremål som barnet kan använda vid spontana aktiviteter och lekar

I en hypotes antar Bronfenbrenner att dessa barn, utöver möjlighet till interaktion med en omsorgsperson, också behöver ordentligt med plats och föremål att använda vid spontan lek. Om detta uppfylls kan det påverka utvecklingen i positiv riktning igen. Barnet behöver etablera en nära kontakt med en föräldragestalt. Bronfenbrenner (1979) skriver: "and the availability of a parent figure with whom the child can develop a close attachment"

(s.144). (Se Hårsman (1994) för en utförligare diskussion om antaganden och effekter av tidiga separationen och Bronfenbrenners teori).

3.2 Attachment-teorin med fokus på ”separationseffekter” och en kort historik

Bowlby (Hårsman, 1982, 1994) har utarbetat en teori om den viktiga emotionella anknytningen som små barn utvecklar till en föräldragestalt under det första levnadsåret. I barnets interaktion med en psykologisk föräldragestalt antar Bowlby att en bindning utvecklas (attachment). Ett barns attachment-beteende antar han (Hårsman, 1994) har som mål att uppnå närhet till bindningspersonen. Beteendet kan visa sig genom att barnet gråter, ropar, klänger sig fast, söker fysisk närhet etc. Bowlby drar slutsatsen att ett barn som varit med om en omfattande separation från en person som barnet utvecklat en anknytning till, kan utveckla en otrygghet. Barnet kan uppleva en känsla av sorg och övergivenhet. Barn som har utsatts för omfattande separationer kan utveckla en slags ”känslökyla” och en rädsla för att utveckla djupa relationer till andra människor. Den mest känsliga perioden antas vara från cirka sex månader till tvåtreaårsåldern. Åldersgränsen är dock ej fast utan kan variera.

Bowlbys forskning och hans teorier kan ses utifrån en psykoanalytisk referensram. En långvarig separation från en modersgestalt eller en otrygg relation mellan modern och barnet kan leda till att barnet får svårt att utveckla eller behålla djupa relationer till andra människor enligt Bowlby (Hårsman, 1982).

När det gäller barns vistelse på barnhem vid spädbarns ålder, s.k. temporär privation, ansåg Ainsworth och Bowlby (ref. i Hårsman, 1982). att det är omöjligt att utveckla en relation med en ersättningsperson vid en kort vistelse på institution. Barnet har däremot en möjlighet att utveckla en emotionell bindning till en modersfigur vid en tidig adoption. Denna tidiga separation antogs inte ge negativa effekter på lång eller kort sikt.

Spitz (Hårsman, 1994) fann att spädbarn i åldern 6-11 månader uppvisade starka reaktioner när de separerades från föräldrarna vid vistelser på heltidsinstitutioner. Reaktionerna kunde visa sig i form av: apatiskhet, nedstämdhet, tillbakadragenhet, viktninskning och påverkan på de kognitiva och mentala funktionerna.

Provence och Lipton (Hårsman, 1982) genomförde en studie av spädbarn på institution. Studien visade att barn som vårdades i en klinisk miljö, utan möjlighet att etablera en emotionell bindning till någon omsorgsperson, fick allvarliga störningar under slutet av sitt första år i livet. Den språkliga och den emotionella utvecklingen påverkades negativt.

3.3 Schaffer och Stern

Flera forskare har i olika studier kommit fram till att adoptivbarn i stort sett verkar ha anpassat sig väl i sina nya miljöer efter adoptionen. Även barn som har adopterats sent kan bilda anknytningar (attachment) till sina nya adoptivföräldrar. Barnets anpassning i sin nya familj påverkas av adoptivföräldrarnas engagemang och av den tid som de lägger ner i sin samvaro med barnet. Tizard, B. (1977, ref. i Schaffer, 1995) drar slutsatsen att adoptivföräldrar i många fall är ”superföräldrar”, vilket påverkar det adopterade barnets psykologiska utveckling positivt.

Schaffer (1995) drar slutsatsen, utifrån tidigare forskning, att det går att åtgärda tidiga traumatiska upplevelser. Schaffer och andra forskare anser att barn blir sårbara för separa-

tioner från en modersgestalt när de är mellan sex och nio månader gamla. Utifrån detta drar Schaffer slutsatsen att adoptioner bör ske så tidigt som möjligt i livet. Barnet kan då utveckla en anknytning till en ny psykologisk föräldragestalt. En annan viktig aspekt vid en separation är att barnet får behålla vardagliga rutiner vid byte av miljö. Detta kan även gälla barn som är yngre än sex månader.

Stern (2000) menar att ett barn utvecklar känslor i samklang med en "vårdare". Allt detta skapas i interaktion, i samspel med en annan individ. Stern använder uttrycket "en självreglerande annan". I barnets medvetande organiseras händelser och blir till strukturer med hjälp av närheten till en annan människa. Stern (2000) anser att svåra upplevelser tidigt i livet får svårare konsekvenser för utvecklingen än om de händer senare i livet. Sterns undersökningar fokuserar på spädbarnets subjektiva sociala upplevelser av "självet och andra". Han stöder sin teori på observationer som metod inom spädbarnsforskning.

3.4 Svenska studier om utlandsadopterade barns språkutveckling

I slutet av 1980-talet genomfördes ett svenskt projekt om utlandsadopterade barns språkutveckling. I projektet "*De utländska adoptivbarnen och deras språkutveckling*" ingick 24 utlandsadopterade barn och 24 svenskfödda barn i mellanåldern 10-12 år (Hene, 1997).

Syftet med projektet var att identifiera och beskriva skillnaden mellan utlandsadopterade och svenskfödda barns ordförståelse. Barnen i undersökningsgruppen och i kontrollgruppen testades med ordförståelsetester. Resultatet visade att det framkom vissa skillnader när det gällde ordförståelse mellan de utlandsadopterade barnen och kontrollgruppen när uppgifterna eller orden blev mer avancerade (Hene, 1997). Detta tyder enligt Hene på att det kan finnas språkförsvningar inom gruppen adopterade barn. Skillnaderna var mest märkbara när de båda grupperna testades inom området "ord och frasers överförda och bildliga betydelse" som avser allmänord i lärobokstexter. Inom gruppen utlandsadopterade barn var det mer vanligt, än inom gruppen svenskfödda barn, att barnen gjorde bokstavliga tolkningar av ord och uttryck.

Hene (1997) fann tydliga skillnader (22-24 %) mellan grupperna på tre olika deltest vilket tyder på att skolrelaterade språkfärdigheter kan vara svårare för en del utlandsadopterade barn. Differenserna fanns inom områdena:

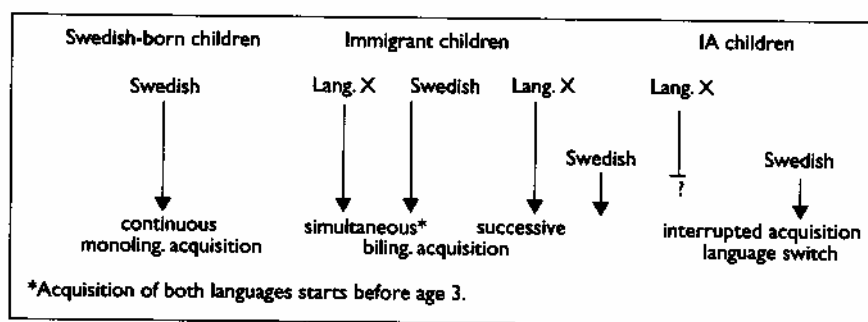
- Förståelse av informerande texter
- Instruerande texter, lästäl i matematik
- Förmågan att ge analytiska förklaringar av termer och begrepp

Resultatet pekar också på att barn med låg ankomstålder är mera lika majoriteten av svenskfödda barn när det gäller språkutveckling. Detta gäller dock inte alla barn med låg ankomstålder. Det finns en stor individuell variation inom gruppen utlandsadopterade barn när det gäller resultaten på olika deltest. Denna ojämnheter finns överhuvudtaget inte inom gruppen svenskfödda barn (Hene, 1997).

I en studie som pågick i två år, ingick fem utlandsadopterade och en svenskfödd pojke (De Geer, 1997). Resultaten i studien visar att den svenskfödda och den tidigt adopterade pojken i undersökningsgruppen har haft en kontinuerlig och ostörd svensk språkutveckling. De övriga tre utlandsadopterade pojkarna hade varit tvungna att bryta sin språkutveckling vid olika stadier. Skillnaderna i språkutveckling mellan de två grupperna jämnades ut

snabbare ju yngre barnet var vid adoptionstillfället. Enligt De Geer (1997) startar ett barns förstaspråkutveckling senast i och med födseln och att forskning visar att ett barn reagerar på ljud, sagor och melodier som de hört medan de låg i livmodern .

De Geer (1997) anser att utlandsadopterade barnen byter förstaspråk när de kommer till Sverige om de har ett annat förstaspråk med sig från sitt ursprungsland. De lämnar sitt gamla språk och börjar om med svenska språket. Barnet byter alltså förstaspråk. I jämförelse med andra språkgrupper har de utlandsadopterade barnen en speciell situation. Invandrarbarn kan, via sina föräldrar och eventuell modersmålsundervisning i skolan, behålla kontakten med sitt förstaspråk. De svenskfödda barnen har hela tiden kontinuerlig kontakt med sitt förstaspråk. Antaganden om skillnaderna mellan dessa tre grupper när det gäller språkutveckling åskådliggörs i figur 1.

Figur 1. Språkutveckling (Hene 1987 a i De Geer, 1997)

Gardell (1979, ref. i Hene, 1987) redovisar i en stor undersökning, om utlandsadopterade barns språkbrister, att barn som har vuxit upp under svåra fysiska, psykiska och sociala förhållanden uppvisar språkbrister i större utsträckning än andra barn. Liknande resultat redovisas i en undersökning i Norge av Bertsen och Eigeland (1987 ref. i Hene 1987).

3.5 Europeisk adoptionsforskning, skolforskning (ej Sverige)

Holland

I en stor studie i Holland ingick 2148 utlandsadopterade barn i åldern 10-15 år i undersökningsgruppen. (Verhulst et al. 1990, ref. i Dalen, 1999). Resultatet visade att en del utlandsadopterade barn hade sämre skolprestationer och större inlärningssvårigheter, än en jämförelsegrupp bestående av ickeadopterade barn. I Holland får elever gå om en årskurs, om de presterar för lågt resultat i skolämnen. Det var fler utlandsadopterade än ickeadopterade som fick göra detta.

I en annan holländsk undersökning (Hoksberger et al., 1987) blev resultatet något annorlunda än i Verhulsts undersökning. Undersökningsgruppen bestod av 116 adoptivbarn i åldern 5-14 år från Thailand. Skolsituationen för denna grupp var bra, speciellt när det gällde hur barnen fungerade socialt i skolan. Barnen var ambitiösa, positiva till skolan och hade bra kontakt med sina klasskamrater. En del av de adopterade barnen hade dock svårigheter med matematik. Några adoptivbarn med en speciellt svår start i livet hade problem med koncentration och inlärning. Dessa svårigheter fanns i större utsträckning inom den kategori av barn som kallas "*neglected children*" (försummade barn) än inom andra

grupper av utlandsadopterade barn. Dessa barn fick specialundervisning i större utsträckning och gick oftare ett extra år i skolan, än vad de ickeadopterade barnen gjorde.

Hoksberger et al. (1987) tar upp hur viktig adoptivföräldrarnas engagemang och kunskap är. Ett barn som har haft en besvärlig start i livet behöver ha en lugn och stödjande miljö att växa upp i. Adoptivföräldrar rekommenderas att starta ett gemensamt erfarenhetsutbyte med andra adoptivföräldrar i samma situation. Det är speciellt viktigt när det gäller gruppen "neglected children". Många av dessa barn kan betraktas som överlevare enligt Hoksberger et al.

Norge

I Norge genomfördes en undersökning där man jämförde skolsituationen för 70 utlandsadopterade barn från Indien med lika många barn födda i Norge (Dalen & Saetersdal, 1992). Resultatet visade att socialt sett fungerade den adopterade gruppen lika bra som de norskfödda eleverna. Däremot presterade de utlandsadopterade ett något lägre resultat än de norskfödda barnen, när det gällde språklig kompetens och möjligheter att koncentrera sig. Dessa bägge faktorer påverkade skolresultatet.

Resultatet pekade också på att flera av de utlandsadopterade barnen hade större svårigheter med skolrelaterat språk, än med vardagligt språk. Svårigheter att förstå det skolrelaterade språket uppvisade barn oberoende av ankomstålder. Dessa svårigheter visade sig ofta högre upp i skolåldern när undervisningen blev mer teoretisk. Undersökningsresultatet pekade på att svårigheter med att förstå skolrelaterat språk kan sammankopplas med låga skolprestationer (Dalen & Saetersdal, 1992).

I en annan norsk skolundersökning av 386 elever var hälften av undersökningsgruppen adopterade ifrån Korea och Colombia, den andra hälften var norskfödda elever (Dalen & Rygvold, 1999). Studien har ingått i ett stort adoptionsprojekt där man har undersökt bland annat de adopterades "levnadsvillkor och livskvalitet". Det visade sig att de adopterade eleverna i stort sett hade en positiv självbild. Som grupp fick de högre resultat när det gällde livskvalitet och levnadsvillkor, än de norskfödda eleverna i kontrollgruppen. Det var när man tittade på skolprestationer, som man fann de största signifikanta skillnaderna mellan utlandsadopterade och norskfödda elever. Dalen och Rygvold (1999) fann att de utlandsadopterade presterade sämre resultat i skolan. Skillnaden i skolprestationer kan bero på de olika elevgruppernas bakgrund. Inom gruppen utlandsadopterade fann Dalen och Rygvold en stor spridning när det gällde skolfärdigheter. En grupp på 30 % hade svårigheter med skolkunskaper. De behövde speciell hjälp i sin inlärningssituation. En annan grupp av de adopterade presterade bättre i skolan än de norskfödda barnen. Författarna ansåg att de utlandsadopterade i undersökningen var en heterogen grupp med en stor spridning inom gruppen. Dalen och Rygvold (1999) ansåg att barnets första levnadstid och förhållandena i barnets miljö påverkar utvecklingen mer än adoptionsåldern.

Skolrelaterat språk är en typ av språk där den som lyssnar och tar till sig språket inte kan dra slutsatser av situationen i vilken kommunikationen sker (Dalen & Rygvold, 1999). Detta gäller t.ex. när en lärare föreläser om ett ämne för en grupp av elever. Skolrelaterat språk kräver av den som lyssnar att personen kan tillgodogöra sig språket på en högre språklig/kognitiv nivå. Detta språk är mera abstrakt och förekommer ofta i undervisningen och i läroböckerna i dom högre årskurserna. Svårigheter att ta till sig skolrelaterat språk kan påverka skolprestationerna, framförallt i modersmål och matematik anser Dalen och

Rygvold (1999). När det gäller ämnet matematik antar Dalen och Rygvold att svårigheter inom området skolrelaterat språk påverkar barnets förmåga att utföra matematiska räkneoperationer.

Botvar (1994) har undersökt hur utlandsadopterade barn klarat av att integreras i det norska samhället. I undersökningsgruppen ingick barn i åldersgruppen 7-10 år och ungdomar 17-24 år. Föräldrarna till barnen i åldersgruppen 7-10 år besvarade ett frågeformulär. Ungdomarna fick ett eget frågeformulär. 72 % av föräldrarna ansåg att barnet trivdes ganska bra i skolan. Relativt få barn verkade ha svårigheter i skolan. Resultatet visade att adoptivbarnen upplevde mobbning oftare än norskfödda barn. Det var dock ingen allvarligare form av mobbning, än vad de norskfödda barnen hade råkat ut för.

Kvifte-Andresen (1992, ref. i Dalen & Rygvold, 1999) genomförde en skolundersökning i Norge. I undersökningsgruppen ingick 151 utlandsadopterade och lika många norskfödda barn i åldern 12-13 år. Kvifte-Andresen kom fram till att de utlandsadopterade barnen fungerade bra i skolsituationen. Det fanns vissa mindre skillnader när det gällde de skolmässiga prestationerna, som var något sämre för de utlandsadopterade än de norskfödda barnen. Framförallt gällde det matematik. Det fanns vissa könsskillnader i resultatet. Flickorna i den utlandsadopterade gruppen presterade bättre kunskapsmässigt, än pojkarna i samma grupp. Hyperaktivt beteende fanns i större utsträckning inom gruppen utlandsadopterade barn än inom gruppen norskfödda.

Hyperaktivt beteende är vanligare bland utlandsadopterade barn än bland icke-adopterade barn enligt flera undersökningar (Dalen & Rygvold, 1999).

3.6 Svensk adoptionsforskning

Moser (1993) har i en undersökning av 156 utlandsadopterade barn i Kronobergs län åren 1971-1980 studerat skolprestationer och val av studieväg. Ungdomarna och de unga vuxna var vid undersökningstillfället i åldern 16-30 år. Moser använde sig av offentliga handlingar i form av avgångsbetyg från grundskolan och gymnasieskolan. Moser fann att resultaten indikerade ett samband mellan ankomstålder och studieresultat och linjeval. De barn som adopterades före ett års ålder valde i större utsträckning teoretiska linjer på gymnasieskolan än de som adopterades vid högre ålder.

I en uppföljande studie av Moser (1997) indikerade resultaten att de utlandsadopterade, som var i åldern 21-35 år, hade en högre utbildningsnivå än motsvarande åldersgrupp i hela riket. Resultatet visade också att undersökningsgruppen hade en stark ställning på arbetsmarknaden.

Von Greiff (2000) genomförde en intervjuundersökning med 12 personer, adopterade från Colombia. Denna undersökning ingick, som en av flera studier i en avhandling. Von Greiff undersökte hur de utlandsadopterade upplevde sina uppväxtvillkor och sin livssituation. De flesta, av de 12 personerna som intervjuades, såg positivt på att de hade blivit adopterade. Åtta personer uppgav att de hade läs- och skrivsvårigheter, detta gick inte att koppla till ankomstålder. En av orsakerna till att så många uppgav att de har läs- och skrivsvårigheter anser von Greiff kan vara att skolan inte har varit förberedd på hur man kan ge hjälp och stöd till de utlandsadopterade barn och ungdomar, som har språkproblem. Von Greiff anser vidare att den senaste kunskapen om utlandsadopterade barns språkbyte ännu inte har nått

ut till den vanliga skolan. Diagnosen läs- och skrivsvårigheter används istället på ett slarvigt sätt, som en förklaringsmodell till utlandsadopterade barns språkproblem.

3.7 Adoptionsforskning, skolforskning i USA

I USA var år 2000 antalet utlandsadopterade barn som anlände dit 18 537 stycken, enligt Meese (2002). Ungefär 40 barn kommer med sina adoptivföräldrar till USA varje dag. Meese anser att vissa utlandsadopterade barn, speciellt de som har varit på barnhem en längre period, riskerar att inte uppnå så bra resultat i skolan. Förseningar, som kan visa sig långt efter att barnet adopterats, visar sig ofta inom områdena: motorik, språk, kognitiva förmågor och sociala färdigheter. Enligt Meese är det viktigt med tidiga insatser och uppföljning genom skoltiden för att komma till rätta med dessa förseningar. Meese (2002) refererar till studier av utlandsadopterade barn främst från Ryssland, Östeuropa och Kina. Många forskare anser att utlandsadopterade barn är i riskzonen för att utveckla skolsvårigheter (Meese, 2002).

I en studie i USA ingick 798 utlandsadopterade barn i åldern 1 månad till 14 år adopterade från Ryssland och Östeuropa (Prince, 2000 ref. i Meese, 2002). Enligt föräldrarna hade en femtedel av barnen emotionella problem. I denna grupp ingick barn med ”attachment disorder” och ”attention deficit hyperactivity disorder” (ADHD). Prince fann ingen signifikant skillnad när det gällde sambandet mellan adoptionsålder och emotionella problem.

Silver (1989, ref. i Meese, 2002) har i en studie, där undersökningsgruppen bestod av studenter med inlärningssvårigheter, kommit fram till att de utlandsadopterade var överrepresenterade (4½ gång vanligare än normen).

3.8 Adoptionsåldern

Enligt Dalen och Rygvold (1999) har adoptionsåldern varit en speciellt viktig variabel i många forskningsprojekt, som har handlat om utlandsadopterade barn. En del forskning har funnit samband mellan adoptionsålder och senare utveckling. Andra forskare har funnit att andra variabler som kön, hälsotillstånd och adoptionsland också har samband med det utlandsadopterade barnets senare utveckling (Dalen & Rygvold, 1999; Dalen & Saetersdal, 1992). Dalen och Rygvold (1999) anser vidare att variablerna: barnets första spädbarnstid, barnets psykiska och fysiska tillstånd vid tidpunkten för adoptionen och kvalitén i den nya adoptionsfamiljen har större inverkan på barnets utveckling, än vad adoptionsåldern har.

Dalen och Rygvold (1999) drar utifrån sin forskning av utlandsadopterade barn från Colombia och Korea slutsatsen att förhållanden vid barnets födelse och den första levnadstiden (d.v.s. den första tiden efter barnets födelse) har varit olika i de båda länderna.

3.9 Sammanfattning

I flera stora undersökningar pekar resultatet på att många utlandsadopterade barn fungerar socialt sett bra i skolan (Dalen & Saetersdal, 1992; Hoksberger et al., 1987).

När det gäller utlandsadopterade barns språkutveckling pekar en del forskning på att barnen kan uppvisa vissa språkförseningar (Hene, 1997). Svårigheter med språket visar sig främst inom området skolrelaterat språk (Dalen & Saetersdal, 1992; Dalen & Rygvold, 1999; Hene, 1997). Dalen och Rygvold (1999) anser att svårigheter inom området skol-

relaterat språk och problem med ordförståelse påverkar skolprestationerna. Framför allt gäller det i modersmål och matematik.

När det gäller adoptionsålder har en del forskning visat på ett samband mellan adoptionsålder och senare utveckling och språkutveckling (Dalen & Saetersdal, 1992; Botvar, 1995). Andra forskare anser att förhållanden under barnets första levnadstid, barnets psykiska och fysiska tillstånd vid adoptionstillfället och adoptivföräldrarnas engagemang har större betydelse för utvecklingen än adoptionsåldern (Hoksberger et al., 1987; Dalen & Rygvold, 1999). Enligt Ainsworth och Bowlby (Hårsman, 1982) kan ett barn, som adopteras vid spädd ålder, utveckla en bindning eller anknytning till en ny föräldragestalt. Det blir inga negativa effekter av en separation som skett så tidigt i livet, antar Ainsworth och Bowlby.

Resultatet från flera undersökningar visar att hyperaktivt beteende är vanligare inom gruppen utlandsadopterade barn, än inom gruppen ickeadopterade barn (Dalen & Saetersdal, 1992).

4 METOD OCH GENOMFÖRANDE

4.1 Angreppssätt och val av undersökningsmetod

Den aktuella studien är en enkätundersökning. Valet av denna undersökningsmetod beror på att undersökningsgruppen, som kom att omfatta 44 ungdomar, rent geografiskt är spridd över hela landet. Det har ej varit praktiskt genomförbart att intervjua alla ungdomar på plats, eftersom gruppen, i detta avseende är förhållandevis stor. Ejvegård (2003) anser att enkätundersökningens fördelar är att intervjuarens påverkan på respondenten blir obefintlig och att enkäten kan besvaras av många personer vid samma tillfälle. Bundna svar i en enkät ger en möjlighet att få fram ungdomarnas attityder och åsikter och att statistiskt bearbeta svaren (Ejvegård, 2003). En fördel är också att det är lättare att jämföra svaren med varandra. Valet i denna studie har varit att använda en strukturerad enkät med fasta svarsalternativ, kombinerat med ett antal öppna frågor. Det gör att en kvantitativ metod kan kombineras med ett kvalitativt perspektiv. Holme och Solvang (1997) anser att en forskare inom samhällsforskningen vill få fram centrala drag och kännetecken, som är giltiga i vissa samhällssituationer. I enkätundersökningen om utlandsadopterade ungdomar och unga vuxnas upplevelser av sin skoltid har kvalitativa inslag, kombinerat med en kvantitativ metod, gett en möjlighet att fånga upp sådana generella drag och kännetecken.

Jämförelser med studier av svenska ungdomar i allmänhet

För att kunna ha en möjlighet att jämföra de utlandsadopterade barnens skolsituation och de frågor som enkäten berör har svaren jämförts med tre större undersökningar: *Svenska femtonåringars läsförmåga och kunnande i matematik* (2001), *Attityder till skolan 2000* (2001) och Emanuelssons, Murrays och Nordlings undersökning (1989), *Utvärdering genom uppföljning av elever*. I dessa undersökningar har urvalet varit representativt, ungdomar i hela riket har deltagit. Många av enkätfrågorna i enkäten om de utlandsadopterade ungdomarnas skolupplevelser har hämtats från *Attityder till skolan 2000* (2001). Eftersom enkätfrågorna till viss del varit identiskt lika har jämförelser mellan ungdomarna i denna studie och ungdomarna i hela riket kunnat göras, när det gäller flertalet av de använda frågorna.

I Skolverkets ena rapport *Svenska femtonåringars läsförmåga och kunnande i matematik* (2001) jämförs en kvarts miljoner femtonåriga skolelever i 32 länder i tre kunskapsområden: läsförståelse, matematik och naturvetenskapligt kunnande. Fokus i rapporten har legat på matematik. I matematik visar resultaten att i hälften av länderna presterar pojkarna bättre än flickorna. I Sverige är inte könsskillnaden signifikant. Pojkarna visar ett större intresse för matematik än vad flickorna gör, det gäller i alla länder som är med i undersökningen.

När det gäller självuppfattning i relation till prestationer i matematik har flickorna en svagare självuppfattning, än elever i många andra länder har. Detta gäller även pojkarna. Minst matematikintresse har elever i Sverige, Norge och Österrike. Vidare framkommer det att elever i Sverige har ett betydligt större läsintresse än intresse för matematik.

Resultatet visade vidare att svenska femtonåringar var goda läsare, om man ser ur ett internationellt perspektiv. Om man jämförde svenska pojkar och flickor i undersökningen presterade flickorna ett högre resultat när det gäller uppgifter, som krävde reflektion och

bedömning. Svenska elever var förhållandevis bra på att söka och tolka information utifrån texter.

Ett av resultaten i undersökningen pekade på att det finns ett samband mellan att läsa och förstå texter, ordigenkänning och prestationer i matematik. En slutsats var att en god läsförmåga och en bra läsförståelse har en avgörande betydelse för hur elever klarar av prov i matematik och naturvetenskapliga ämnen.

Skolverket har vid tre tillfällen genomfört en undersökning om attityder till skolan. Den senaste heter "*Attityder till skolan 2000*" (2001). I undersökningen ges en bild av grund- och gymnasieskolan. De grupper som har deltagit är: allmänhet, skolbarnsföräldrar, lärare, elever år 7-9 och gymnasieelever. De medverkande fick besvara frågor via en skriftlig enkät eller via telefonintervju. Totalt ingick knappt 7000 personer i undersökningsgruppen.

Ett av de områden som fanns med i enkäten var "elevers rätt till stöd". Grundskoleeleverna upplevde att tillgången på stöd var bättre än vad gymnasieeleverna gjorde. En majoritet av lärarna ansåg att detta område var det som skolan som helhet hade lyckats sämst med. Många av lärarna uttryckte önskemål om att få öka sin kompetens och kunskap om elever med olika social och kulturell bakgrund. I undersökningen framkom också att grundskolan förefaller ha sämre miljö än gymnasieskolan. Det gäller både den sociala och den fysiska miljön.

4.2 Urval och undersökningsgrupp

I enkätundersökningen deltog 44 ungdomar i ålder 16-23 år. Gruppen bestod från början av 26 kvinnor, 22 män och en person, av okänt kön. Det som blev den slutgiltiga undersökningsgruppen var 24 kvinnor och 20 män. I denna grupp ingick 12 syskonpar (24 ungdomar). 56 % var i åldern 16-19 år. 45 % var 20-23 år. När det gäller könsfördelningen i undersökningsgruppen var den relativt jämn.

Undersökningsgruppen är 2 % av den totala gruppen adopterade från Sri Lanka som kom till Sverige åren 1980-1986 (totalt 2009).

Urvalet har ej gjorts enligt någon statistisk metod utan gjordes enligt bekvämlighetsurvalet "man tager vad man tager" (Trost 2001). Namn och adresser till undersökningsgruppen samlades in via tillgängliga adressförteckningar och via "mun till mun metoden". Många av adoptivföräldrarna kände någon familj som hade adopterat ett eller flera barn från Sri Lanka och som de kunde lämna namn och telefonnummer till.

Den första kontakten varierar. En del av ungdomarna eller deras föräldrar kontaktades per telefon. Eftersom alla ungdomar ej var kända till förnamn eller kön blev det i en hel del fall nödvändigt att börja med att kontakta föräldrarna. På detta sätt kontaktades 13 familjer med sammanlagt 22 utlandsadopterade barn. På grund av tidsbrist gick det ej att ringa till alla föräldrar till ungdomar i undersökningsgruppen. En del av ungdomarna hade ej fyllt 18 år vid undersökningstillfället och var således ej myndiga. Tre föräldrar fick ge sitt tillstånd per telefon. Övriga föräldrar fick enkätformuläret med missivbrevet skickat direkt till sig, tillsammans med ett personligt brev. Däri angavs varifrån adress och namnuppgifter hade erhållits. Missivbrevet innehöll information både till föräldrarna och till ungdomarna. I några fall lämnade föräldrar frågeformuläret vidare till sitt/sina barn om de hade en annan postadress än föräldrarna. Enkäten distribuerades via post under perioden mars/april 2003

till 49 ungdomar och unga vuxna adopterade från Sri Lanka (se bilaga 1). Efter ca 2 veckor gick en påminnelse ut via telefonsamtal eller via brev. I en del fall gick påminnelsen via föräldrarna. Eftersom svarsfrekvensen var hög gjordes bedömningen att inga fler påminnelser behövde skickas ut (se nedan).

Forskningsetiska principer

Syftet med undersökningen har tydliggjorts för undersökningsgruppen genom att alla har fått förhandsinformation om detta. Alla ungdomar och deras föräldrar har via missivbrevet informerats om möjligheten att avbryta sin medverkan och att medverka i enkätundersökningen är helt frivillig. Information om konfidentialitet och tystnadsplikt har också funnits med i missivbrevet (se bilaga 1).

4.3 Svarsfrekvens och bortfall

Totalt var bortfallet i undersökningsgruppen 5 personer: 2 kvinnor, 2 män och 1 person av okänt kön. Denna grupp valde att inte svara på enkäten även efter att en påminnelse skickats till dem.

I undersökningen om adopterade ungdomar/unga vuxnas upplevelser av sin skoltid har svarsfrekvensen varit 90 %, vilket kan anses vara en hög svarsfrekvens. En svarsfrekvens på 80 % anses helt godtagbar enligt Skolverket (2002) och Ejvegård (2003). I undersökningen finns ett visst internt bortfall, genom att enstaka individer valt att inte besvara alla frågor i enkäten. Detta bortfall är relativt litet. De ungdomar som har avbrutit sina studier i gymnasieskolan har i olika hög grad svarat på enkätfrågorna om gymnasieskolan. Detta gör att det interna bortfallet varierar, mellan de olika enkätfrågorna.

4.4 Beskrivning av undersökningsgruppen. Ålder, könsfördelning, ankomstår och bostadsort

Som framgår av tabell 4 är det en relativt jämn fördelning i undersökningsgruppen, om man tittar på variabeln ålder: 60 % av männen var 16-19 år gamla, motsvarande siffra för kvinnorna var 51 %. I åldersgruppen 20-23 år var 50 % av kvinnorna 20-23 år gamla. 40 % av männen var 20-23 år gamla. Könsfördelningen i undersökningsgruppen var 55 % kvinnor och 45 % män.

(På grund av att alla procentsatser avrundats kan totalsumman överstiga 100 % i vissa tabeller).

Tabell 4 Undersökningsgruppens åldersfördelning relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar.

N=44

Ålder mars/april 2003	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
16-17 år	3	(13)	6	(30)	9	(21)
18-19 år	9	(38)	6	(30)	15	(35)
20-21 år	10	(42)	6	(30)	16	(36)
22-23 år	2	(8)	2	(10)	4	(9)
Totalt	24	(101)	20	(100)	44	(101)

Undersökningsgruppen skiljer sig från andra undersökningsgrupper av utlandsadopterade barn när det gäller variabeln ankomstår. De flesta som deltog i studien (93 %) var 0-6

månader gamla. Det barn som hade den högsta ankomståldern var 12 månader gammalt, alla andra barn var yngre än 12 månader. Könsfördelningen när det gäller ankomstålder är relativt likartad (se tabell 5).

**Tabell 5 De adopterades ankomstålder relaterat till kön.
Absoluta tal och procentandelar.**

N=43

Ankomstålder	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
0-6 månader	21	(91)	19	(95)	40	(93)
7-11 månader	1	(4)	1	(5)	2	(5)
12 månader	1	(4)	0	(0)	1	(2)
Totalt	23	(99)	20	(100)	43	(100)
Ej svarat	1		-		1	

Som framgår av tabell 6 har 48 % av ungdomarna bott i Stockholm, Göteborg eller Malmö eller i en förort till någon av dessa städer under huvuddelen av skoltiden. 30 % av ungdomarna har bott på landsbygden. De övriga 20 % har bott i andra städer i Sverige. Fler män än kvinnor har bott på landsbygden under skoltiden.

**Tabell 6 De adopterades bostadsort under skoltiden relaterat till kön.
Absoluta tal och procentandelar.**

N=44

Bostadsort	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Stockholm, Göteborg, Malmö	8	(32)	3	(16)	11	(25)
Förort till Stockholm Göteborg, Malmö	5	(20)	5	(26)	10	(23)
Landsbygd	5	(20)	8	(42)	13	(30)
Annan stad ej storstad	6	(24)	3	(16)	9	(20)
Angivit två svarsalternativ	1	(4)	-	-	1	(2)
Totalt	25	(100)	19	(100)	44	(100)

4.5 Datainsamlingsmetod

För att belysa frågeställningarna utformades en strukturerad enkät med 46 frågor och påståenden med bundna svarsalternativ. Antalet svarsalternativ varierade. Enkäten innehöll även ett antal öppna frågor och möjlighet att lämna extra synpunkter. Enkätformuläret finns i sin helhet i bilaga 2. Frågeformuläret är indelat i två huvuddelar gällande grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Nedan listas de frågeområden som enkäten omfattar.

Frågeområden som behandlas i enkäten

Bakgrundsfrågor: ålder, kön, ankomstålder och bostadsort.

Högstadiet

Trivsel

Upplevelser av tiden på högstadiet

Självvärdering av inlärd momenten läsning/läsförståelse, matematik, engelska etc.

Behov av stöd och hjälp i skolan. (Samma frågor finns med när det gäller gymnasieskolan).

Läs- och skrivsvårigheter

Skolans krav ur respondentens perspektiv

Sysselsättning efter grundskolan: arbete eller studier
Frånvaro i skolan

Gymnasieskolan

Val av gymnasieprogram, byte av program och eventuellt uppehåll i studierna

Frånvaro i gymnasiet

Trivsel, arbetstakt, stress m.m. Respondentens upplevelser

Respondentens upplevelser av skolmiljön

Självvärdering av inlärningsmomenten läsa, skriva, räkna etc.

Behov av stöd och hjälp i skolan (samma fråga som för högstadiet)

I bilaga 3 redovisas varifrån enkätfrågorna hämtats.

4.6 Reliabilitet och tillförlitlighet

Innan enkäten skickades ut utprovades den på tre personer som överensstämde med ungdomarna i undersökningsgruppen när de gällde variablerna ålder och ursprungsland. Efter det ändrades en del frågeställningar och enkäten reviderades. Eftersom många av frågorna har använts vid andra stora skolundersökningar är de väl utprovade. Reliabiliteten i denna studie är därför högre än vad den hade varit, om inte dessa frågor använts.

På grund av den höga svarsfrekvensen blir tillförlitligheten något större, än med en lägre svarsfrekvens. Två föräldrar har uppgivit att de suttit bredvid ungdomarna och hjälpt till med att läsa frågorna p.g.a. att deras ungdomar har dyslexi. Detta faktum kan ha bidragit till att bortfallet är så litet. Ungdomarna har tack vare denna hjälp kunnat vara med i enkätundersökningen.

4.7 Bearbetning

Enkätformulären kodades in i takt med att de kom tillbaka ifyllda. Vid kodning och sammanställning användes Excel dataprogram. Undersökningens resultat redovisas i s.k. frekvenstabeller i resultatdelen. Det är en stor spridning i undersökningsmaterialet när det gäller variabeln ålder. För att underlätta vid redovisningen av resultaten har ungdomarna delats in i två åldersgrupper i tabell 7-9.

För flertalet av frågorna gällde att respondenten endast skulle kryssa i ett svarsalternativ. Någon/några av ungdomarna har kryssat för flera svarsalternativ. Dessa svar har ej förts in i sammanställningen, utan har angivits som internt bortfall. Några frågor var formulerade så att det gick att ange flera svarsalternativ. Vid redovisning av dessa frågor har alla svarsalternativ redovisats. De ungdomar som har avbrutit sina studier i gymnasieskolan har i olika hög grad svarat på enkätfrågorna om gymnasieskolan. Detta gör att det interna bortfallet varierar, mellan de olika enkätfrågorna. Svaren på de öppna frågorna i enkäten har sammanställts i grupper. Där ges exempel på ungdomarnas svar.

Resultatet på de frågor i enkätundersökningen, som har varit möjligt att jämföra med resultaten i andra tidigare nämnda större svenska skolundersökningar, som gäller svenska ungdomar i allmänhet, har redovisats i anknytning till tabellsammanställningarna. I några fall har resultaten jämförts med resultaten på likartade frågeställningar i andra svenska studier.

En del av procentsatserna har räknats om i de fall där ungdomarna, som gått i särskolan på högstadiet respektive gymnasiet kan ha påverkat resultaten i negativ riktning, dvs att problemen inom undersökningsgruppen överskattats. Resultaten har i vissa fall korrigerats genom att särskoleeleverna exkluderats. Detta gäller framförallt frågor i enkäten som handlar om programval på gymnasieskolan, frågor om självvärdering av inlärd moment och upplevelser av kraven i skolan. Efter korrigering redovisas resultatet i de olika resultatdelarnas sammanfattningar och i den del av uppsatsen, som heter ”sammanfattande diskussion”.

5 RESULTAT

I samband med redovisning av resultaten på enkätundersökningen jämförs resultaten med andra svenska studier om skolan. Jämförelserna redovisas i anknytning till frågeställningarna. Efter jämförelser mellan resultaten i studien om de adopterades upplevelser av skolan och de andra stora svenska skolundersökningar har skillnaderna redovisats när de överstigit 10 %.

5.1 De adopterades sysselsättning, studieval och programval på gymnasieskolan våren 2003 samt jämförelser med andra studier

Resultatet visar att majoriteten av ungdomarna studerade vid tiden för undersökningen (73 %). Av kvinnorna var det 83 % och av männen 62 % som studerade. Inom åldersgruppen 16-19 år studerade 92 % av ungdomarna, två ungdomar arbetade. Inom åldersgruppen 20-23 år studerade 47 % och 37 % arbetade. Övriga (16 %) gjorde sin militärtjänst eller var arbetslösa (se tabell 7).

Tabell 7 Undersökningsgruppens sysselsättning i mars/april 2003 relaterat till kön och ålder. Absoluta tal och procentandelar. N=44

Sysselsättning Mars/april 2003	Kvinnor		Män		16-19 år Kvinnor		16-19 år Män		20-23 år Kvinnor		20-23 år Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Arbetar	3	(13)	6	(29)	1	(8)	1	(8)	2	(20)	5	(56)	9	(20)
Militärtjänst	0	(0)	1	(5)	0	-	0	-	0	-	1	(11)	1	(2)
Arbetslös	1	(4)	1	(5)	0	-	0	-	1	(10)	1	(11)	2	(5)
Studerar	19	(83)	13	(62)	12	(92)	11	(92)	7	(70)	2	(22)	32	(73)
Totalt	23	(100)	21	(101)	13	(100)	12	(100)	10	(100)	9	(100)	44	(100)

Av de 32 ungdomarna som studerade i undersökningsgruppen studerade 23 stycken på gymnasieskolan eller grundskolan. Två studerade på Folkhögskola, tre på KOMVUX och fyra på Universitet/Högskola. Vilka studieval ungdomarna gjort framgår av tabell 8.

Tabell 8 De adopterades studieval mars/april 2003 relaterat till kön och ålder. Absoluta tal och procentandelar. N=32

Studieval mars/ April 2003	16-19 år kvinnor		16-19 år män		20-23 år kvinnor		20-23 år män		Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Gymnasieskola*/grundskola	12	(63)	11	(85)	0	(0)	0	(0)	12	(63)	11	(85)	23	(72)
Folkhögskola	0	(0)	0	(0)	1	(3)	1	(3)	1	(5)	1	(8)	2	(6)
KOMVUX	0	(0)	0	(0)	3	(9)	0	(0)	3	(16)	0	(0)	3	(9)
Universitet/högskola	0	(0)	0	(0)	3	(9)	1	(3)	3	(16)	1	(8)	4	(13)
Totalt	11	(63)	11	(85)	8	(25)	2	(6)	19	(100)	13	(101)	32	(100)

*) I denna grupp ingår tre elever som studerade på gymnasiesärskola

I tabell 9 har ungdomarnas svar delats in på följande sätt: samhällsvetenskapsprogrammet och naturvetenskapsprogrammet är studieförberedande program, alla övriga program räknas som yrkesförberedande.

På frågan ”Var studerar du just nu”? uppgav 27 % av de som studerade på gymnasieskolan att de hade valt ett studieförberedande program, 73 % hade valt ett yrkesförberedande program. Hälften av de adopterade kvinnorna som studerade på gymnasieskolan i mars/april år 2003 har valt ett studieförberedande program inom gymnasieskolan. Ingen av männen har valt ett studieförberedande program (se tabell 9).

Tabell 9 De adopterades programval på gymnasieskolan mars/april 2003 relaterat till kön och ålder. Absoluta tal och procentandelar. N=22

Programval mars/april 2003	16-19 år	16-19 år	20-23 år	20-23 år	Kvinnor		Män		Totalt	
	kvinnor N	män N	kvinnor N	män N	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Gy studieförberedande	6	0	0	0	6	(50)	0	(0)	6	(27)
Gy.yrkesförberedande*	6	10	0	0	6	(50)	10	(100)	16	(73)
Totalt	12	10	0	0	12	(100)	10	(100)	22	(100)

* i denna grupp ingår tre elever som studerar på gymnasiesärskolan

I hela Sverige läste 40 % av de elever som gick på gymnasieskolan oktober 2002 på ett studieförberedande program. 60 % valde ett yrkesförberedande program (Statistik Skolverket 2003). De utlandsadopterade eleverna har valt ett yrkesförberedande program i större utsträckning än ungdomar i hela riket. Skillnaden i procent om man jämför de adopterade med ungdomar i Skolverkets undersökning är 13 %.

5.1.1 Programval på gymnasieskolan. Hela undersökningsgruppen.

Av hela undersökningsgruppen har 39 ungdomar uppgivit att de studerat på gymnasieskolan. Av dessa ungdomar har två avbrutit sina gymnasiestudier, båda studerade på ett yrkesförberedande program. Ungdomarna har gjort följande programval: 14 ungdomar har valt ett studieförberedande program, samhälls- eller naturvetenskapsprogrammet. 24 personer (62 %) har valt ett yrkesförberedande program. En person har gått på Individuella program. Samhällsvetenskapsprogrammet är det program, som valdes av det största antalet kvinnliga ungdomar. 43 % av kvinnorna och 13 % av männen hade valt detta program. Det program som är mest populärt hos männen är medieprogrammet (se tabell 10).

Tabell 10 Den totala undersökningsgruppens programval på gymnasieskolan relaterat till kön Fullföljda och ej fullföljda studier. Absoluta tal och procentandelar. N=39

Programval Gymnasieskolan	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Barn/Fritidsprogrammet	-	-	1	(6)	1	(3)
Byggprogrammet	-	-	1	(6)	1	(3)
Elprogrammet	-	-	1	(6)	1	(3)
Estetiska programmet	2	(9)	1	(6)	3	(8)
Fordonsprogrammet	-	-	1	(6)	1	(3)
Handel/administrations Programmet	-	-	2	(13)	2	(5)
Hotell/restaurangprogrammet	4	(17)	2	(13)	6	(15)
Industriprogrammet	1	(4)	-	-	1	(3)
Livsmedelsprogrammet	-	-	1	(6)	1	(3)
Medieprogrammet	2	(9)	3	(19)	5	(13)
Naturvetenskapsprogrammet	2	(9)	-	-	2	(5)
Omvårdnadsprogrammet	2	(9)	-	-	2	(5)
Samhällsvetenskapsprogrammet	10	(43)	2	(13)	12	(31)
Individuella program	-	-	1	(6)	1	(3)
Totalt	23	(100)	16	(100)	39 ²	(103)*

(Gymnasiekatalogen 2003/2004, Anter Information 2002)

* avrundningsfel

² I denna grupp ingår tre ungdomar som studerar/studerat på gymnasiesärskola och två som har avbrutit sina gymnasiestudier

I hela Sverige läste 40 % av de elever som gick på gymnasieskolan oktober 2002 på ett studieförberedande program, medan 60 % valde ett yrkesförberedande program (Statistik Skolverket 2003). De utlandsadopterade kvinnorna valde i högre utsträckning ett studieförberedande program på gymnasieskolan än kvinnor i hela riket. Det är dock svårt att göra en jämförelse eftersom en del av ungdomarna i undersökningsgruppen redan har slutat i gymnasieskolan.

Samhällsvetenskapliga programmet valdes av 32 % av kvinnorna och 20 % av männen i hela riket (oktober 2002). Det är en betydligt större del av de utlandsadopterade kvinnorna i hela undersökningsgruppen som har valt detta program (43 %). De utlandsadopterade männen har valt detta program i mindre utsträckning än vad männen i statistiken för hela riket har gjort.

5.1.2 Korrigering för särskoleelever

Resultatet har korrigerats så att tre ungdomar, som studerat på gymnasieskolan har räknas bort från det totala antalet ungdomar som studerat på gymnasieskolan. Dessutom har två ungdomar som har avbrutit sina gymnasiestudier exkluderats. Efter korrigeringar blir resultatet för hela undersökningsgruppen som följer: 60 % av de adopterade kvinnorna och 14 % av de adopterade männen har valt ett studieinriktat program. Jämförelser med officiell statistik visar att de adopterade ungdomarna valt studie- eller yrkesförberedande program i samma omfattning som ungdomar i hela riket gjort. När det gäller de adopterade ungdomarna är det svårt att jämföra med Skolverkets officiella statistik, eftersom de utlandsadopterade ungdomarna/unga vuxna är i varierande ålder. Frågor om vilket år de började studera på gymnasieskolan har ej funnits med i enkätundersökningen. Könsskillnader som framträder i materialet är att de adopterade kvinnorna i mycket större utsträckning än de adopterade männen har valt en studieförberedande linje. Skillnaden är 46 % mellan könen.

De adopterade kvinnorna som studerade på gymnasieskolan mars/april år 2003 valde ett studieförberedande program i högre grad än kvinnor i hela riket. Av de adopterade männen hade ingen valt ett studieförberedande program av de män som studerade på gymnasieskolan i mars/april år 2003. Då har resultatet korrigerats så att de ungdomar som studerade på gymnasieskolan har räknats bort från det totala antalet ungdomar. Jämförelser med ungdomar i hela riket är dock svårt att göra eftersom de rör sig om små absoluta tal.

5.2 De adopterades upplevelser av trivsel och av skolmiljön på högstadiet och gymnasieskolan samt jämförelser med andra studier

5.2.1 Högstadiet

I tabell 11 redovisas hur de adopterade upplevde sin skolmiljö. 79 % ansåg att det var en positiv stämning i skolan. 81 % trivdes med sina klasskamrater. 88 % trivdes med sina lärare på högstadiet. 56 % av ungdomarna ansåg att det för det mesta var lugnt på lektionerna. Samtidigt svarade 60 % att påståendet *"Det var ofta svårt att koncentrera sig på lektionerna"* stämde.

40 % uppgav att det var problem med mobbning på deras skola. 7 % var oroliga och rädda när de skulle gå till skolan. 26 % kände sig ensamma på högstadiet. En stor grupp (35 %) ansåg att det inte var meningsfullt att gå till skolan. En tredjedel av ungdomarna (32 %)

ansåg att det inte var lätt att få hjälp under högstadietiden. En majoritet av undersökningsgruppen tyckte att föräldrarna varit i nära kontakt med skolan för att hjälpa till och stötta sina barn i skolarbetet (se tabell 11).

Tabell 11 De adopterades upplevelser av skolmiljön under högstadietiden.
Absoluta tal och procentandelar. N=43.

Skolmiljö och trivsel	Stämmer precis /Stämmer ungefär		Stämmer dåligt/ Stämmer inte alls		Vet inte		Totalt		Ej svarat
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	
Bra kontakt med klasskamrater	35	(81)	7	(16)	1	(2)	43	(99)	1
Positiv stämning i skolan	34	(79)	7	(16)	2	(5)	43	(100)	1
Problem med mobbning på min skola	17	(40)	20	(47)	6	(14)	43	(101)	1
Mest lugnt på lektionerna	24	(56)	18	(42)	1	(2)	43	(100)	1
Svårt att koncentrera sig på lektionerna	26	(60)	16	(37)	1	(2)	43	(99)	1
Föräldrarna i nära kontakt med skolan	25	(58)	15	(35)	3	(7)	43	(100)	1
Lätt att få hjälp	28	(68)	13	(32)	0	(0)	41	(100)	3
Trivdes med lärare	38	(88)	5	(12)	-	(0)	43	(100)	1
Meningsfullt att gå till skolan	28	(65)	15	(35)	-	(0)	43	(100)	1
Kände mig ensam	11	(26)	31	(72)	1	(2)	43	(100)	1
Orolig och rädd när jag skulle gå till skolan	3	(7)	40	(93)	-	(0)	43	(100)	1

I Emanuelssons et al. undersökning (1989) svarade 31 % av undersökningsgruppen att frågan *"Jag har ofta svårt att koncentrera mig på lektionerna"* stämde bra överens med deras uppfattning. Detta kan jämföras med 60 % av de adopterade ungdomarna i denna studie anser att det ofta har varit svårt att koncentrera sig på lektionerna. Frågeformuleringarna är snarlika, dock ej identiska. På frågan *"Jag kände mig ofta ensam på högstadiet"* svarade 6 % i studien av Emanuelsson et al. (1981) att det stämde. Motsvarande siffra är betydligt högre för de utlandsadopterade ungdomarna (26 %).

I Skolverkets undersökning (2001) uppger 3 % av grundskoleeleverna att de inte kände att det var meningsfullt att gå till skolan. Motsvarande siffra för de adopterade ungdomarna är 35 %. Skillnaden är 32 %. När det gäller mobbning uppger 19 % att det är ett problem på deras skolor i Skolverkets studie. De adopterade ungdomarna anser i mycket högre grad att mobbning är ett problem på skolan (40 %). Formuleringen av frågorna var likartade. Skillnaden är 21 %.

På frågan *"Hur trivdes du på högstadiet?"* uppger 63 % av ungdomarna i denna studie att de trivdes alldeles utmärkt eller ganska bra på högstadiet. 23 % uppger att de trivdes mindre bra eller vantrivdes. Det finns könsskillnader om man jämför hur de adopterade kvinnorna och männen trivdes. Dubbelt så många kvinnor som män trivdes mindre bra/vantrivdes i skolan på högstadiet (se tabell 12).

Tabell 12 De adopterades upplevelser av att trivas på högstadiet relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar. N=43

Trivsel	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Trivdes alldeles utmärkt	9	(39)	6	(30)	15	(35)
Trivdes ganska bra	6	(26)	6	(30)	12	(28)
Varken trivdes eller vantrivdes	1	(4)	5	(25)	6	(14)
Trivdes mindre bra	3	(13)	1	(5)	4	(9)
Vantrivdes	4	(17)	2	(10)	6	(14)
Totalt	23	(99)	20	(100)	43	(100)
Ej svarat	1		-		1	

I en öppen fråga i enkätundersökningen fick ungdomarna kommentera vad orsaken var till att de inte trivdes i skolan under högstadiet. Här ges några exempel:

"För att den skola jag gick på var en skitskola." "Jag var mobbad." "Falska människor" "Dumma människor." "Jag och tre av mina kompisar var utfryssta ur klassen + att allt bara sög." "Mycket hände under den tiden." "Hade inlärningssvårigheter." "Det fanns för många rasister."

I undersökningen *"Attityder till skolan 2000"* (2001) ansåg 85 % av dessa ungdomar att de trivdes alldeles utmärkt/ganska bra i skolan på högstadiet. De utlandsadopterade ungdomarna svarade på exakt samma fråga, 63 % trivdes alldeles utmärkt/ganska bra i skolan. Skillnaden är 22 %.

Kraven i skolan.

Som framgår av tabell 13 ansåg en majoritet av kvinnorna i undersökningsgruppen (64 %) att kraven i skolan var lagom under högstadietiden. Motsvarande siffra för männen var 40 %. Totalt uppgav en tredjedel av ungdomarna att kraven var för höga. 10 % av undersökningsgruppen ansåg att kraven var för låga.

Tabell 13 De adopterades upplevelser av kraven under högstadietiden relaterat till kön Absoluta tal och procentandelar. N=42

Krav	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
För höga	4	(18)	10	(50)	14	(33)
Lagom	14	(64)	8	(40)	22	(52)
För låga	3	(14)	1	(5)	4	(10)
Vet inte	1	(5)	1	(5)	2	(5)
Totalt	22	(101)	20	(5)	42	(100)
Ej svarat	2				2	

I en studie av Andersson (2001) svarade 37 % av eleverna i år 9 att påståendet *"Lärarna ställer alldeles för stora krav"* stämmer precis eller ganska bra med deras egen uppfattning. Det stämmer relativt väl överens med resultatet för de adopterade ungdomarna som har svarat på en likartad fråga.

5.2.2 Korrigering för särskoleelever och en kommentar

Efter att ha korrigerat tabellvärdena genom att ta bort de ungdomar som har studerat på särskolan visade resultatet att 26 % ansåg kraven på högstadiet var för höga. Det var en

betydligt större grupp av de adopterade männen än kvinnorna, som instämde i detta påstående.

Tidsmässigt gäller Skolverkets undersökning ungdomar som gick på högstadiet år 2000. De adopterade ungdomarna har, på grund av att de är i varierande ålder, upplevelser av högstadietiden vid olika tidpunkter. Detta innebär att ungdomarna, som är med i undersökningarna, inte är riktigt jämförbara.

5.2.3. Gymnasiet

Undersökningsgruppen har svarat på ett antal frågor om hur de har upplevt skolmiljön. En stor andel av ungdomarna (60-70 %) har upplevt lugn, ro och positiv stämning på gymnasieskolan. Något fler (72 %) tyckte att elever och lärare respekterar varandra. 60 % ansåg att det fanns lugn och arbetsro på gymnasieskolan. En nästan lika stor grupp (67 %) ansåg att det var en positiv stämning på skolan (se tabell 14).

11 % instämde i att mobbning var ett stort problem på skolan. En nästan lika stor grupp ansåg att det förekommer våld och rasism på skolan. 34 % visste inte om skolan arbetade för att förebygga mobbning och annan kränkande behandling. 23 % visste inte om mobbning var ett stort problem på skolan.

Tabell 14 De adopterades upplevelser av skolmiljön under gymnasietiden.

Absoluta tal och procentandelar. N=44

Skolmiljön	Instämmer		Instämmer inte		Vet inte		Totalt		Ej svarat
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	
Lugn/arbetsro	26	(60)	16	(37)	1	(2)	43	(99)	1
Positiv stämning	29	(67)	13	(30)	1	(2)	43	(99)	1
Mobbning stort problem	5	(11)	29	(66)	10	(23)	44	(100)	0
Ofta grova ord/svordomar	23	(53)	16	(37)	4	(9)	43	(99)	1
Våld/rasism	4	(10)	31	(73)	7	(17)	42	(100)	2
Skolan: förhindra mobbing	14	(37)	11	(29)	13	(34)	38	(100)	4
Respekt elever/lärare	31	(72)	8	(19)	4	(9)	43	(100)	1
Totalt									

47 % av ungdomarna i undersökningen "Attityder till skolan 2000" ansåg att det ofta används svordomar och fula ord i gymnasieskolan, 8 % i Skolverkets studie instämde i påståendet att "Mobbning är ett stort problem på skolan" Det stämmer relativt väl överrens med de adopterades uppfattning. 20 % av eleverna i Skolverkets undersökning ansåg att det förekom våld och rasism i gymnasieskolan. 10 % av de adopterade ungdomarna var av samma uppfattning.

75 % av ungdomarna i Skolverkets undersökning ansåg att det ofta förekom grova ord och svordomar i gymnasieskolan. 53 % av de adopterade instämde i exakt samma påstående.

Undersökningsgruppen har också svarat på andra frågor om hur de har upplevt olika situationer i sin skolmiljö under gymnasietiden. Resultatet framgår av tabell 15. En stor del av ungdomarna (80 %) kände sig lugna och trygga på gymnasieskolan, kunde säga ifrån om de tyckte något var fel (73 %), kände sig inte mobbade eller trakasserade av sina lärare (90 %) eller av andra elever (90 %). En mindre grupp på sex personer har inte känt sig lugna och trygga i skolan. Tre ungdomar har känt sig mobbade/trakasserade av sina lärare.

**Tabell 15 De adopterades upplevelser av gymnasieskolan relaterat till kön.
Absoluta tal och procentandelar**

Skolan där du går/gick	Instämmer				Instämmer inte				Vet inte		Totalt		Ej svar
	Kvinnor		Män		Kvinnor		Män		N	(%)	N	(%)	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)					
Kunde säga ifrån	18	11	29	(73)	3	2	5	(13)	6	(15)	40	(101)	1
Lugn/trygg	17	15	32	(80)	3	3	6	(15)	3	(8)	40	(103)	1
Orättvist behandlad av lärare/andra vuxna	3	2	5	(12)	17	15	32	(78)	4	(10)	41	(100)	
Mobbad/trakasserad av andra elever	0	4	4	(10)	22	15	37	(90)			41	(100)	
Mobbad/trakasserad av dina lärare	1	2	3	(7)	22	15	37	(90)	1	(2)	41	(99)	

2 % av gymnasieeleverna i undersökningen ”Attityder till skolan 2000” kände sig mobbad/trakasserade av andra elever. När det gäller att vara mobbad/trakasserad av andra elever har de adopterade ett något högre andel elever som har svarat att de instämmer i påståendet (10 %). Frågan som ungdomarna har svarat på är exakt likadant formulerad.

Trivsel i gymnasieskolan och jämförelser med andra studier.

Som framgår av tabell 16 trivdes de kvinnliga ungdomarna (95 %) mycket bra/ganska bra i skolan. De trivdes också mycket bra/ganska bra med andra elever i skolan (96 %). En stor del av de utlandsadopterade kvinnorna (88 %) uppger att de trivdes med lärarna.

56 % av männen i undersökningsgruppen trivdes med skolarbetet, 59 % trivdes med lärarna, 54 % trivdes med andra elever. Skillnaden mellan könen är tydlig när det gäller trivsel. Kvinnorna trivs bättre på gymnasieskolan totalt sett. Speciellt tydlig blir skillnaden när det gäller hur de adopterade männen trivdes med andra elever. Skillnaden mellan könen är 31 %.

I Emanuelsson et al. undersökning (1989) svarade 41 % att de trivdes alldeles utmärkt i gymnasieskolan. 5 % svarade att de trivdes mindre bra/vantrivdes.

Resultaten ifrån Skolverkets undersökning ”Attityder till skolan 2000” överensstämmer i stort med undersökningen om de utlandsadopterade skolsituation, när det gäller trivsel på gymnasieskola, om man tittar på hur de kvinnliga ungdomarna har svarat. Skolverket har ej redovisat skillnader mellan män och kvinnor. Det som skiljer de båda undersökningarna åt är att 90 % av eleverna i Skolverkets undersökning trivdes med andra elever och att 75 % trivdes med skolarbetet. Motsvarande resultat för de adopterade männen är 65 % som trivdes med andra elever och 56 % som trivdes med skolarbetet (se tabell 16 och 17).

**Tabell 16 De adopterades trivsel i gymnasieskolan relaterat till kön.
Absoluta tal och procentandelar. N=41**

Trivsel	Mycket bra Ganska bra		Varken bra Eller dåligt		Ganska dåligt Mycket dåligt		Kvinnor		Män		Totalt Antal		Ej sva rat N					
	N	N (%)	N	N (%)	N	N (%)	N	N (%)	N	N (%)	N	N (%)						
														N	N (%)	N	N (%)	N
I skolan	19	(95)	15	(79)	1	(5)	2	(11)	2	(11)	20	(51)	19	(49)	39	(100)	2	
Andra Elever	22	(96)	11	(65)	1	(4)	2	(12)	4	(24)	23	(58)	17	(43)	40	(101)	1	
Lärarna	21	(88)	10	(59)	1	(4)	6	(35)	2	(8)	1	(6)	24	(59)	17	(41)	41	(100)
Skolarbetet	18	(78)	10	(56)	2	(9)	5	(28)	3	(13)	3	(17)	23	(56)	18	(44)	41	(100)

**Tabell 17 De adopterades trivsel i gymnasieskolan.
Absoluta tal och procentandelar. N=41**

Trivsel	Mycket bra Ganska bra		Varken bra Eller dåligt		Ganska dåligt Mycket dåligt		Ej svarat		
	Totalt antal N	N (%)	Totalt antal N	N (%)	Totalt N	N (%)	Totalt antal N	N (%)	
									N
I skolan	34	(87)	3	(8)	2	(5)	39	(100)	2
Andra elever	33	(83)	3	(8)	4	(10)	40	(101)	1
Lärarna	31	(76)	7	(17)	3	(7)	41	(100)	—
Skolarbetet	28	(68)	7	(15)	6	(15)	41	(100)	—

De utlandsadopterade ungdomarnas upplevelser av meningsfullhet, stress, oro och rädsla i gymnasieskolan.

23 % av ungdomarna som svarade på frågan ”Hur ofta känns det meningsfullt att gå i skolan?” menade att det sällan eller aldrig kändes meningsfullt att gå i skolan. 50 % av männen och 55 % av kvinnorna som svarat på frågan ”Hur ofta känner Du dig stressad i skolan?” ansåg att de oftast eller alltid kände sig stressade i gymnasiet. Fyra personer uppger som svar på frågan ”Hur ofta känner Du dig rädd eller orolig i skolan?” att de då och då kände sig rädda eller oroliga i skolan (se tabell 18).

**Tabell 18 De adopterades syn på sig själva i gymnasieskolan.
Absoluta tal och procentandelar. N=41**

Dig själv i skolan	Alltid/Oftast			Då och då			Sällan/Aldrig			Totalt	Ej svar										
	Kvinnor	Män	Totalt Antal	Kvinnor	Män	Totalt Antal	Kvinnor	Män	Totalt Antal												
												N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)		
Meningsfullt att gå i skolan	14	(64)	12	(67)	26	(65)	2	(9)	3	(17)	5	(13)	6	(27)	3	(17)	9	(23)	40	(101)	1
Stressad	12	(55)	6	(50)	18	(45)	6	(27)	6	(50)	12	(30)	5	(18)	5	(13)	10	(25)	40	(100)	1
Rädd/orolig	-		1	(5)	1	(3)	2	(9)	2	(12)	4	(10)	20	(90)	14	(82)	34	(87)	39	(100)	2

I ”Attityder till skolan 2000” framkom att 60 % av gymnasieeleverna kände att det var meningsfullt att gå i skolan, 10 % kände att det inte var meningsfullt. De är något fler av de

adopterade ungdomarna som kände att det sällan eller aldrig var meningsfullt att gå i gymnasieskolan (23 %). Skillnaden är 13 %.

I Skolverkets undersökning uppgav 41 % att de kände sig stressade på gymnasieskolan. Kvinnor kände sig mer stressade än män på gymnasieskolan, 55 % jämfört med 28 %. Skillnaden är stor mellan hur männen i Skolverkets undersökning uppgav att de upplevde stress jämfört med de adopterade männen. Av de adopterade männen kände sig 50 % alltid eller oftast stressade på gymnasieskolan. Det är en differens på 22 %. Frågorna är identiska.

Kraven och arbetstakten under gymnasietiden.

Som framgår av tabell 19 ansåg 25 % av de adopterade att kraven varit för höga i skolan under gymnasietiden. Kvinnor och män har ungefär samma uppfattning 10 % anser att kraven varit för låga medan en majoritet (63 %) anser att kraven varit lagom.

Tabell 19 De adopterades upplevelser av kraven under gymnasietiden relaterat till kön
Absoluta tal och procentandelar. N=40

Krav	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	%	N	(%)	N	(%)
För höga	6	(26)	4	(24)	10	(25)
Lagom	14	(61)	11	(65)	25	(63)
För låga	2	(9)	2	(12)	4	(10)
Vet inte	1	(4)			1	(3)
Totalt	23	(100)	17	(101)	40	(101)

I "Attityder till skolan 2000" (2001) svarade 17 % av gymnasieeleverna att kraven varit för höga. 65 % av eleverna i gymnasieskolan tyckte att arbetstakten passade dem i alla eller i de flesta ämnena. Det överensstämmer väl med resultatet för de utlandsadopterade ungdomarna i undersökningsgruppen. I Emanuelsson et al. undersökning (1989) svarade 26 % av gymnasieungdomarna i årskurs 2 att påståendet "Lärarna ställer alldeles för stora krav på en" stämmer precis eller ganska bra. Det stämmer relativt väl överens med de adopterades åsikter. En majoritet av de utlandsadopterade ungdomarna (66 %) ansåg att arbetstakten passade dem i alla eller de flesta ämnen (se tabell 20).

Tabell 20 De adopterades upplevelser av arbetstakten på gymnasieskolan relaterat till kön.
Absoluta tal och procentandelar. N=40

Lagom arbetstakt	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Alla ämnen	4	(17)	3	(18)	7	(18)
De flesta ämnen	11	(48)	8	(47)	19	(48)
Ungefär hälften	1	(4)	3	(18)	4	(10)
Några få ämnen	4	(17)	2	(12)	6	(15)
Inga ämnen	2	(9)	1	(6)	3	(8)
Vet inte	1	(4)	0	-	1	(3)
Totalt	23	(99)	17	(101)	40	(102)
Ej svarat	1		-		1	

5.2.4 Sammanfattning: gymnasiet

Det finns könsskillnader när det gäller hur de adopterade ungdomarna trivdes på gymnasieskolan. Kvinnorna trivdes bättre än männen när det gällde hur de trivdes med andra elever, lärare och med skolarbetet. Eftersom undersökningsgruppen är relativt liten är det svårt att

dra några slutsatser av resultaten. Man kan dock se ett mönster i svaren på flera av enkätfrågorna angående gymnasieskolan. Svaren indikerar att det finns vissa skillnader mellan könen när det gäller trivsel och skolmiljö.

I en jämförelse med Skolverkets studie ”Attityder till skolan 2000” (2001) visar det att ungdomarna i den undersökningen trivdes i gymnasieskolan i högre grad än de adopterade ungdomarna. När det gäller upplevelser av stress på gymnasieskolan stämmer resultatet överrens om man jämför kvinnorna i Skolverkets undersökning med de utlandsadopterade kvinnorna. De adopterade männen upplevde stress på gymnasieskolan i mycket högre grad än männen i Skolverkets undersökning. Skillnaden är 22 %.

Ungdomarna i Skolverkets undersökning upplevde våld och rasism och grova ord och svordomar i större utsträckning i sin skolmiljö än vad de adopterade ungdomarna gjorde.

5.3 Självvärdering av inlärd moment, stöd och hjälp och jämförelser med andra studier

5.3.1 Högstadiet

Som framgår av tabell 21 ansåg cirka hälften av de adopterade männen i undersökningsgruppen att det gick mycket bra/ganska bra i skolan på högstadiet. Undantaget är matematik. 29 % av männen uppgav att gick bra/ganska bra i matematik, 38 % tyckte att det gick dåligt/mycket dåligt, 33 % ansåg att det varken gick bra eller dåligt. En majoritet av kvinnorna ansåg att det gick dåligt/mycket dåligt i matematik (57 %).

Männen värderade sig själva över lag lägre än kvinnorna när det gäller läsning/läsförståelse, stavning och skrivning. Ungefär 20 % av männen ansåg att de gick dåligt/ganska dåligt i läsning/läsförståelse och skrivning. 18 % av kvinnorna och 29 % av männen ansåg att det gick ganska dåligt/mycket dåligt att stava (se tabell 21).

Tabell 21 De adopterades syn på hur det fungerade att arbeta med följande moment på högstadiet relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar.

Moment på Högstadiet	Mycket bra /ganska bra		Varken bra eller dåligt				Ganska dåligt/ Mycket dåligt				Totalt			Ej svarat N
	Kvinnor N	Män (%) N (%)	Kvinnor N	Män (%) N (%)	Kvinnor N	Män (%) N (%)	Kvinnor N	Män (%) N (%)	Kvinnor N	Män N	N			
Läsning/läsförståelse	17	(77) 12 (57)	4	(19) 5 (24)	1	(5) 4 (19)	43	22	21	1				
Stavning	18	(82) 11 (52)	-	- 4 (19)	4	(18) 6 (29)	43	22	21	1				
Skrivning	18	(82) 11 (55)	3	(14) 5 (25)	1	(5) 4 (20)	42	22	20	2				
Matematik	8	(35) 6 (29)	2	(9) 7 (33)	13	(57) 8 (38)	44	23	21	-				
Engelska	19	(83) 10 (48)	2	(9) 4 (19)	2	(9) 7 (33)	44	23	21	-				
Tala/redovisa inför grupp	15	(68) 10 (48)	4	(18) 2 (10)	3	(14) 9 (43)	43	22	21	1				

För att tydliggöra hur hela undersökningsgruppen har svarat på frågan ”Hur fungerade det för Dig att arbeta med följande moment på högstadiet?” presenteras det totala resultatet för hela undersökningsgruppen, både män och kvinnor i tabell 22.

Tabell 22 De adopterades syn på hur det var att arbeta med följande moment på högstadiet. Absoluta tal och procentandelar.

Moment på Högstadiet	Mycket bra /ganska bra		Varken bra Eller dåligt		Ganska dåligt/ Mycket dåligt		Kvinnor Män Totalt		Ej svarat		
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	N		N	(%)
Läsning/läsförståelse	29	(67)	9	(22)	5	(12)	22	21	43	(101)	1
Stavning	29	(67)	4	(9)	10	(23)	22	21	43	(99)	1
Skrivning	29	(69)	8	(19)	5	(12)	22	20	42	(100)	2
Matematik	14	(32)	9	(20)	21	(48)	23	21	44	(100)	-
Engelska	29	(66)	6	(14)	9	(20)	23	21	44	(100)	-
Tala inför grupp	25	(58)	6	(14)	12	(28)	22	21	43	(100)	1

I Emanuelssons et al. undersökning (1989) ansåg 2 % av ungdomarna att de hade stora/mycket stora problem med läsning. 26 % tyckte att de hade stora/mycket stora problem med matematik. 11 % hade svårigheter att tala inför grupp.

I Skolverkets studie "Attityder till skolan 2000" (2001) visade resultatet att engelska tillhörde ett av de mest populära ämnena i skolan. Matematik och naturvetenskapliga ämnen var minst populära. På frågan: "Hur tycker du att skolan lyckats att ge dig kunskaper och färdigheter i dessa ämnen?" svarade ungdomarna på högstadiet på följande sätt när det gäller ämnet matematik: 88 % ansåg att skolan lyckats ge dem mycket bra/ganska bra kunskaper. 7 % tyckte att kunskaperna de förvärvat var ganska dåliga/mycket dåliga. Övriga svarade varken eller/vet inte. 91 % ansåg att det gått bra/mycket bra i svenska. (Skolverket, uppgifter via telefon). 4 % hade stora/mycket stora problem med skrivning. 11 % hade stora/mycket stora problem med att tala i grupp. I matematik uppgav 10 % att de hade stora/mycket stora problem.

5.3.2 Läs- och skrivsvårigheter

På frågan "Har Du eller har Du haft läs- och skrivsvårigheter?" svarade 42 % av hela undersökningssgruppen att de har stora eller vissa läs- och skrivsvårigheter. 53 % av de utlandsadopterade männen ansåg att de har stora eller vissa läs- och skrivsvårigheter, 31 % av kvinnorna har svarat på samma sätt. Skillnaderna mellan könen är 22 % (se tabell 23).

Tabell 23 De adopterades självvärdering av eventuella läs- och skrivsvårigheter relaterat till kön. Högstadiet. Absoluta tal och procentandelar. N=43

Läs- och skrivsvårigheter	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)
Stora svårigheter	2	(8)	4	(21)	6	(14)
Vissa svårigheter	6	(23)	6	(32)	12	(28)
Inga svårigheter	18	(69)	8	(42)	24	(56)
Vet inte	-		1	(5)	1	(2)
Totalt	26	(100)	19	(100)	43	(100)
Ej svarat	-		1		1	

5.3.3 Hjälpt och stöd under högstadiet.

Som framgår av tabell 24 har 15 personer inte behövt någon hjälp på högstadiet, det är ca. en tredjedel av undersökningssgruppen. Frågan lød "Vilken hjälp fick du?". Sex personer har haft stort hjälpbehov. Den mest vanliga typen av hjälp som skolan har ordnat är specialundervisning och hjälp i liten undervisningsgrupp. Fyra ungdomar har fått undervisning i specialskola. Det interna bortfallet har varit 6 personer, som har valt att inte svara

på denna fråga och 1 person som har fyllt i felaktigt alternativ. Det är 16 % av undersökningsgruppen.

Tabell 24 De adopterades möjligheter att få hjälp under högstadiet. Absoluta tal (flera alternativ kunde anges). N=37

Hjälp	Kvinnor N	Män N	Totalt N
Behövde ingen	7	8	15
Specialundervisning/extralärare	5	3	8
Tal/språkundervisning	-	-	-
Liten undervisningsgrupp	5	6	11
Assistent	1	-	1
Specialskola	2	1	3
Annan hjälp	-	1	1
Inte den hjälp jag behövde	3	3	6
Totalt*			
Ej svarat/fyllt i fel	6	1	7

* 6 personer har kryssat i flera alternativ

Ungdomarnas förslag på vilken hjälp som de hade behövt.

I en öppen följdfråga som löd "Om du inte är nöjd med den hjälp du har fått berätta vilken hjälp du hade behövt istället?" kommenterade en del av ungdomarna vilken typ av hjälp de hade behövt istället.

Några har tagit upp behovet av hjälp i matematik. "Jag fick hjälp med matten men inga andra ämnen det var därför jag hade kassa betyg i högstadiet." Någon tog upp behovet av stöd och hjälp av engagerad personal: "Böcker inlästa på band. Lärare som bryr sig." Andra skrev om mindre undervisningsgrupper: "Behövde sitta i mindre grupp men så blev det aldrig." Två ungdomar skrev om sin önskan att få hjälp i skolan: "Från slutet av åk 8 och hela 9:an fick jag äntligen den hjälp jag behövde."

5.3.4 Sammanfattande diskussion och korrigerings för särskoleelever högstadiet

Även om ungdomarna som studerat på särskolan räknats bort och procentsatserna korrigerats finns det stora skillnader i resultaten om man jämför med två andra stora skolundersökningar. Om man exkluderar särskoleeleverna blir resultatet som följer: 43 % av de adopterade i undersökningsgruppen ansåg att det gick ganska dåligt/mycket dåligt att arbeta med matematik. 50 % av de adopterade kvinnorna ansåg att så var fallet. När man jämför Skolverkets undersökning med studien om de adopterade ungdomarna och jämför ungdomarnas svar med varandra blir skillnaden 33 %. Jämförelsen gäller ungdomar i Skolverkets undersökning som uppgivit att det går dåligt/mycket dåligt att arbeta med matematik med de adopterade ungdomarna, som hade stora/mycket stora problem

I Emanuelssons et al.undersökning (1989) ansåg 11 % att de hade svårigheter att tala inför grupp. 28 % av de adopterade ungdomarna i undersökningsgruppen ansåg att det gick dåligt/mycket dåligt att tala i grupp. 43 % av de adopterade männen instämde i att så var fallet. Frågeformuleringarna har varit relativt likartade, dock ej identiska. 26 % av ungdomarna i Emanuelsson et al. undersökning svarade att de hade stora/mycket stora problem med matematik.

På frågan "Har Du eller har Du haft läs- och skrivsvårigheter?" svarade 42 % av hela undersökningsgruppen att de har eller har haft stora eller vissa läs- och skrivsvårigheter.

När tre elever som gått i särskolan räknats bort och resultatet har korrigerats blir resultatet som följer: 38 % av hela undersökningsgruppen svarade att de har eller har haft stora/vissa läs- och skrivsvårigheter. Hälften av de utlandsadopterade männen ansåg att de hade stora eller vissa läs- och skrivsvårigheter. En tredjedel av undersökningsgruppen uppgav att de inte behövt någon hjälp på högstadiet. 18 % av de adopterade ungdomarna ansåg att de inte fått den hjälp de hade behövt. Bland de ungdomarna som fick hjälp var specialundervisning och undervisning i liten undervisningsgrupp det vanligaste sättet att få hjälp på. En elev som studerat på särskolan har räknats med i resultatet eftersom hon, till skillnad från de andra särskoleeleverna, uppgivit att hon ej har haft läs- och skrivsvårigheter.

5.3.5 Gymnasiet

När det gäller gymnasieskolan visar det sig att skillnaden i resultatet mellan män och kvinnor är stor. 88 % av männen uppger att de kände sig säkra/ganska säkra i situationer när de ska räkna. Motsvarande siffra för kvinnor var 54 %. 46 % av kvinnorna uppgav att de, i situationer när de ska räkna, känner sig osäkra/mycket osäkra. 12 % av undersökningsgruppen känner sig osäkra/mycket osäkra när de ska läsa. 10 % svarar på samma sätt när det gäller att skriva (se tabell 26).

Tabell 26 De adopterades upplevelser av olika moment på gymnasieskolan relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar.

Moment	Säker/ganska säker					Osäker/mycket osäker					Totalt		Ej svarat		
	Totalt	Kvinnor		Män		Totalt	Kvinnor		Män		Antal	(%)			
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)			
Räkna	28	(68)	13	(54)	15	(88)	13	(32)	11	(46)	2	(12)	41	(100)	-
Läsa	36	(88)	20	(83)	16	(94)	5	(12)	4	(17)	1	(6)	41	(100)	-
Skriva	37	(90)	23	(96)	14	(82)	4	(10)	1	(4)	3	(18)	41	(100)	-
Tala i grupp	31	(78)	19	(86)	12	(67)	9	(23)	3	(14)	6	(33)	40	(101)	1

I Emanuelssons et al. undersökning (1989) var andelen av undersökningsgruppen som var osäkra/mycket osäkra i momenten som följer: 16 % räkna, 3 % läsa, 5 % skriva och 20 % tala i grupp. Frågan löd: "Hur känner du dig i allmänhet när du är i situationer då du behöver räkna etc." Frågan i undersökningen om de adopterades skolsituation är hämtad från denna undersökning. Frågorna är identiskt lika. Det är dubbelt så många av de adopterade ungdomarna (32 %) som känner sig osäkra/mycket osäkra när de ska räkna om man jämför med Emanuelsson et al. (1989).

Som framgår av tabell 27 är en majoritet av kvinnorna och männen i undersökningen överens om att de till viss del fått den hjälp de behövt (61 %). 18 % av de som har svarat på frågan anser att de inte har fått den hjälp de har behövt.

Tabell 27 De adopterades möjligheter att få den hjälp de ville ha under gymnasietiden relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar. N=41

Hjälp du ville ha	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	%	N	%	N	%
Ja	13	(62)	7	(58)	20	(61)
Nej	4	(19)	2	(17)	6	(18)
Vet inte	4	(19)	3	(25)	7	(21)
Totalt	21	(100)	12	(100)	33	(100)
Ej svarat	3		6		8	

När det gäller vilken typ av hjälp ungdomarna fått visar det sig att specialundervisning och hjälp i liten undervisningsgrupp har varit det vanligaste sättet att ordna extra hjälp på i

gymnasiet. Hälften av ungdomarna har ej behövt extra hjälp. 6 % anser att de inte har fått den hjälp de har behövt. Frågan löd: *"Vilken hjälp fick du?"* (se tabell 28).

Tabell 28 De adopterades möjligheter att få hjälp under gymnasietiden relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar. (Flera alternativ kunde anges)*. N=42

Hjälp i gymnasiet	Kvinnor N	Män N	Totalt N (%)
Behövde ingen	9	7	16 (53)
Specialundervisning/extralärare	2	2	4 (13)
Undervisning i mindre grupp	3	2	4 (13)
Tal och språkundervisning	-	-	-
Annan hjälp	3	1	4 (13)
Inte den hjälp jag behövde	2	-	2 (7)
Totalt	19	12	31 (99)
Ej svarat	4	7	11

*Ingen av ungdomarna har fyllt i flera svarsalternativ

Hjälpbehov, studieavbrott och programbyte

I en öppen följdfråga som löd *"Om du inte är nöjd med den hjälp du har fått berätta vilken hjälp du hade behövt istället?"* kommenterade en del av ungdomarna vilken typ av hjälp de hade velat ha istället på gymnasieskolan. *"Jag hade behövt hjälp med matten under hela skoltiden men fick inte det". "Jag hade behövt mycket mer hjälp med matten + nån som kunde fått mig att fatta hur mycket betygen betyder".* En annan skrev: *"Jag behövde mycket mer läshjälp. Fick hjälp hemifrån istället, annars hade det inte gått".*

Som framgår av tabell 29 har en fjärdedel av dem som började på gymnasiet bytt program. 5 personer har avbrutit sina studier eller gjort uppehåll.

Tabell 29 De adopterades studier i gymnasieskolan. Absoluta tal. N=42

Gymnasieskolan	Kvinnor N	Män N	Totalt N
Bytt program i skolan	3	6	9
Avbrutit/gjort uppehåll	1	4	5*

*I denna grupp ingår en person som avbrutit sina studier i särskolan

Orsak till studieavbrott - exempel på svar från ungdomarna på två öppna frågor

"För att jag saknade studiemotivation." "Jag var inte motiverad för gymnasiet överhuvudtaget." "Studerade utomlands ett år". "Har avbrutit helt för att jag vart skoltrött och det var för mycket krav." "Jag läste in gymnasiet på folkhögskola 1½ år."

Några som har bytt linje inom gymnasieskolan har uppgivit att linjevalet inte har känts rätt: *"Jag bytte för att linjen inte passade mig". "Jag kom in på HR som var mitt första val." "Kändes inte rätt." "Trivdes inte med karaktärsämnet." "Jag var inte tillräckligt motiverad att plugga det programmet." "Gjorde det tredje veckan efter att jag började."*

5.3.6 Sammanfattande diskussion : gymnasiet och korrigering för särskoleelever

En majoritet av de utlandsadopterade ungdomarna (61 %) ansåg att de har fått den hjälp som de hade behövt på gymnasieskolan. Detta stämmer överens med hur ungdomarna i Skolverkets undersökning "Attityder till skolan 2000" (2001) svarade på en liknande fråga. 18 % av de adopterade ansåg ej att de fått den hjälp som de hade behövt. Precis som på högstadiet var specialundervisning eller undervisning i liten undervisningsgrupp det vanligaste sättet att få hjälp även på gymnasieskolan.

När det gäller självvärdering av vissa moment på gymnasieskolan bör svaren från elever som studerat på gymnasiesärskola räknas bort. Om man gör det blir resultatet som följer: Det är fler av de adopterade ungdomarna (28 %) som känner sig osäkra/mycket osäkra när de ska räkna om man jämför med Emanuelsson et al. (1989). Där svarade 16 % av ungdomarna på samma sätt. Differensen blir 12 %. De adopterade männen kände sig säkra/ganska säkra i större utsträckning än vad de adopterade kvinnorna gjorde när de skulle räkna. När det gäller övriga moment är skillnaderna mellan de olika undersökningarna mindre än 10 % när tabellvärdena korrigerats så att svaren från ungdomarna som studerat på gymnasieskolan tagits bort.

5.4 Samband mellan programval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter och upplevelser av kraven i skolan i förhållande till bostadsort

Som framgår av tabell 30 har variabeln bostadsort jämförts med ungdomarnas studieval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter, krav i skolan och hjälpbehov. Majoriteten av de adopterade som bott på landsbygden (85 %) har valt ett yrkesförberedande program på gymnasieskolan. Denna grupp har i större utsträckning än de övriga grupperna uppgivit att de har vissa eller stora läs- och skrivsvårigheter. Hälften av gruppen som har bott på landsbygden har ej fått den hjälp som de ville ha i skolan, 54 % har svarat att de tyckte att kraven på högstadiet var för höga, 46 % har bytt program på gymnasieskolan

En majoritet av ungdomarna som vuxit upp i "annan stad" (56 %) ansåg att de ej har fått den hjälp som de har velat ha i skolan. 67 % av samma grupp har valt en yrkesförberedande linje. I gruppen som bott i "storstad med förort" är det nästan lika vanligt att välja ett studieförberedande program som ett yrkesförberedande program på gymnasieskolan. Det är 10 % som svarat att de inte fått den hjälp som de ville ha i skolan.

På grund av att det är så små absoluta tal är det inte möjligt att dra några slutsatser av jämförelserna mellan olika variabler och ungdomarna/de unga vuxnas bostadsorter. Men man kan ändå notera att storstadsungdomarna i större utsträckning, än ungdomar som vuxit upp i andra bostadsorter, har valt ett studieinriktat program på gymnasieskolan. De har, i större utsträckning än de andra grupperna, ansett att de fått den hjälp som de ville ha i skolan.

Tabell 30 Jämförelser mellan bostadsort och variablerna studieval, programbyte trivsel, läs- och skrivsvårigheter, krav i skolan och hjälpbehov. N=43

Bostadsort	Landsbygd		Annan stad		Storstad med förort		Totalt	Bortfall
	N	(%) Totalt	N	(%) Totalt	N	(%) Totalt	N	1
Studieförberedande Program gymn.	2	(15) 13	3	(33) 9	9	(43) 21	14	1
Yrkesförberedande Program gymn.	11	(85) 13	6	(67) 9	8	(38) 21	25	1
Vissa/stora Läs-skrivsvårigheter	5	(38) 13	2	(22) 9	5	(24) 21	12	1
Fick inte den hjälp du ville ha i skolan	6	(46) 13	5	(56) 9	2	(10) 21	13	1
Kraven på högstadiet Var för höga	7	(54) 13	1	(11) 9	5	(24) 21	13	1
Bytt program på gymnasieskolan	6	(46) 3	1	(11) 9	2	(10) 21	9	1

Om de ungdomar som studerat på särskolan inte skulle finnas med i tabellredovisningen skulle resultatet ej påverkas i någon större utsträckning. Särskoleeleverna är relativt jämnt fördelade om man tittar på bostadsort.

5.5 Övriga resultat: Frånvaro på högstadiet och gymnasiet samt jämförelser med andra studier

Som framgår av tabell 31 uppger 21 % av de adopterade ungdomarna att de haft mycket frånvaro utan lov under högstadietiden.

Tabell 31 Frånvaro under högstadiet

Frånvaro	Stämmer precis /Stämmer ungefär		Stämmer dåligt/ Stämmer inte alls		Vet inte		Totalt	Ej svarat	
	N	(%)	N	(%)	N	(%)	N	(%)	
Mycket frånvaro utan lov	9	(21)	34	(79)	-	(0)	43	(100)	1

En fjärdedel av kvinnorna i undersökningsgruppen uppgav att de varit frånvarande mycket ofta ifrån skolan under gymnasietiden. När det gäller männen uppgav ingen av männen att de varit borta mycket ofta från skolan. Totalt sett har en femtedel av ungdomarna (22 %) varit borta mycket ofta/ganska ofta ifrån skolan (se tabell 32).

Tabell 32 De adopterades frånvaro under gymnasietiden relaterat till kön. Absoluta tal och procentandelar.

Frånvaro utan lov	Kvinnor		Män		Totalt	
	N	%	N	%	N	(%)
Mycket ofta	6	(26)	-		6	(15)
Ganska ofta	-		3	(17)	3	(7)
Ibland	3	(13)	7	(39)	10	(24)
Någon gång	10	(43)	4	(22)	14	(34)
Aldrig	4	(17)	4	(22)	8	(20)
Totalt	23	(99)	18	(100)	41	(100)
Ej svarat	1		-		1	

I Skolverkets studie "Attityder till skolan 2000" uppgav 3 % att de ofta varit borta från skolan på högstadiet utan lov. 11 % av eleverna på gymnasieskolan svarade på samma sätt. Detta resultat skiljer sig från undersökningsgruppens om man tittar på hur många av de

adopterade som har varit frånvarande mycket ofta/ganska ofta från skolan på gymnasiet, d.v.s. cirka 20 %. Frågeformuleringarna har varit likartade.

I en öppen fråga i enkäten har några av ungdomarna uppgivit orsakerna till att de haft olovlig frånvaro i gymnasieskolan. Svaren har kategoriserats under ett antal huvudrubriker. Här ges exempel på vad eleverna uppger vara förklaringen till sin olovliga frånvaro.

Skoltrötthet.

"Skoltrött m.m." "Lat, omotiverad." "Jag brydde mig helt enkelt inte/ insåg tyvärr inte hur viktigt det var."

Mådde dåligt.

"Ibland har jag känt mig väldigt nedstämd deppig." "Hade annat att tänka på. Mådde psykiskt dåligt." "Orkar inte, jobbiga lektioner, mår inte bra."

Övrigt.

"Stress på grund av pluggandet." "Trivdes inte med mina lektioner." "Hade för höga krav, därför var det lättast att strunta i allt i stället för att bli besviken senare." "Gick tidigare hotell och restaurang men det var tråkigt."

6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

6.1 Syfte, undersökningsgrupp och metod

Denna studies övergripande syfte har varit att undersöka hur 44 utlandsadopterade ungdomar/unga vuxna, adopterade från Sri Lanka, har upplevt sin skoltid och hur de har trivts i sin skolmiljö i grundskolan och gymnasieskolan. 55 % av undersökningsgruppen är kvinnor, 45 % är män. Vid undersökningstillfället var ungdomarna/de unga vuxna i åldern 16-23 år. 93 % av de adopterade ungdomarna kom till Sverige vid 0-6 månaders ålder. Undersökningen är en enkätstudie.

Skillnader i resultaten mellan studien om de adopterades upplevelser av skolan och andra svenska studier har redovisats när skillnaden varit 10-20 % eller högre.

Av hela undersökningsgruppen har fyra ungdomar studerat på särskolan. Av dessa har en av ungdomarna skattat sig högt när det gäller självvärdering av inlärd moment. Denna persons svar räknas med i resultaten av de frågor som gäller självvärdering, även efter det att korrigeringar av resultaten är gjorda. På grund av att enkätundersökningen inte innehållit några frågor, som klarlagt om ungdomarna hela tiden studerat på grundsärskolan, eller om de bytt till gymnasiesärskola efter år 9, är det svårt att veta hur särskoleelevernas studievägar sett ut. Särskoleungdomarnas svar har vid redovisningen av vissa frågor dragits bort från den totala svarssumman, där skillnader på mer än 10 % framkommit i resultaten i jämförelsen med andra studier. Det gäller frågor som har berört programval på gymnasieskolan, upplevelser av krav i skolan och självvärdering av inlärd moment.

6.2 Resultat

6.2.1 Studievägar och utbildningsval, sysselsättning

När enkätundersökningen genomfördes studerade tre fjärdedelar av undersökningsgruppen, en majoritet studerade på gymnasieskolan. Av dessa studerade 27 % av de adopterade på ett studieförberedande program, de övriga på ett yrkesförberedande program. Det finns stora könsskillnader inom gruppen adopterade ungdomar. Av de män, som studerade på gymnasieskolan vårterminen 2003, hade ingen valt ett studieförberedande program.

Endast två av de adopterade ungdomarna i ovanstående undersökning (6 %) har valt naturvetenskapsprogrammet på gymnasieskolan. Om man jämför med Officiella statistik från Skolverket valde 14 % av ungdomarna i hela riket år 2002 detta program. Orsaken till detta kan eventuellt vara att de utlandsadopterade ungdomarna värderar sig själva lågt när det gäller kunskaper i ämnet matematik.

6.2.2 Trivsel och skolmiljö på högstadiet och gymnasiet

Högstadiet

Resultatet visar att de adopterade ungdomarna/unga vuxna trivdes sämre i skolan på högstadiet, än ungdomarna i Skolverkets undersökning gjorde. Det är en skillnad på 22 % när man jämför ungdomar som har trivts alldeles utmärkt/ganska bra i skolan i de båda grupperna.

Det var dubbelt så många av de adopterade ungdomarna jämfört med ungdomarna i Skolverkets undersökning som ansåg att det varit problem med mobbning på deras skolor (21 %). En stor grupp av de adopterade ungdomarna (35 %) uppgav att det inte var meningsfullt att gå till skolan. I Skolverkets undersökning var det 3 % som svarade på samma sätt. (Differensen är 32 %).

En av frågorna i enkäten tog upp hur de adopterade ungdomarna tyckte att det gick att koncentrera sig på lektionerna. 60 % uppgav att det var svårt att koncentrera sig. På en annan av enkätfrågorna svarade en nästan lika stor grupp av ungdomarna att det för det mesta var lugnt på lektionerna. Det är ett mycket motsägelsefullt resultat. I Emanuelssons et al. undersökning (1989) uppgav 31 % av undersökningsgruppen att det var svårt att koncentrera sig på lektionerna. Frågorna i de båda studierna är ej identiskt lika, de har en likartad formulering. Differensen på 29 % är ändå värd att notera.

26 % av de adopterade ungdomarna kände sig ensamma på högstadiet. När Emanuelsson et al. genomförde sin undersökning 1989 svarade 6 % av ungdomarna på samma sätt på en exakt likadan fråga. Det är en differens på 20 %.

Det var stor skillnad mellan frånvaron utan lov på högstadiet om man jämför de adopterade ungdomarna med ungdomarna som medverkade i Skolverkets undersökning. 21 % av de adopterade ungdomarna var borta mycket ofta/ganska ofta jämfört med 3 % av ungdomarna i Skolverkets undersökning. (Differensen är 18 %).

Gymnasiet

Resultatet visade att det fanns stora könsskillnader när det gällde hur de adopterade ungdomarna trivdes på gymnasiet. Kvinnorna trivdes över lag mycket bättre än männen. En fjärdedel av de adopterade männen trivdes ganska dåligt/mycket dåligt med andra elever. En lika stor grupp av männen tyckte att det sällan eller aldrig var meningsfullt att gå i skolan. Om man jämför resultatet med Skolverkets undersökning visar det att differensen mellan hur de adopterade ungdomarna upplevde meningsfullhet i att gå i gymnasieskolan med ungdomar i hela riket är skillnaden 13 %.

Om man jämför Skolverkets undersökning med studien om de utlandsadopterade ungdomarna och tittar på upplevelser av stress på gymnasieskolan, stämmer resultatet i de två undersökningarna relativt väl överens. Det är när man jämför de adopterade männen svar med Skolverkets undersökning svar som man hittar stora skillnader. 50 % av de adopterade männen upplevde stress i skolan visavi 28 % för männen i Skolverkets undersökning. (Differensen är 22 %).

Det är intressant att notera att när det gäller våld och rasism på gymnasieskolan ansåg dubbelt så många av ungdomarna i Skolverkets undersökning att det förekom våld och rasism i skolan, jämfört med de adopterade ungdomarna.

22 % av de adopterade ungdomarna uppgav att de var borta mycket ofta/ganska ofta utan lov från gymnasieskolan. I Skolverkets undersökning svarade 11 % på samma sätt.

Skolan har en stor och viktig uppgift när det gäller att arbeta med arbetsmiljön för eleverna. Både i den aktuella undersökningen och i Skolverkets undersökning "*Attityder till skolan 2000*" framkommer det att många elever inte tycker att det är meningsfullt att gå till

skolan. Skolan måste försöka förändra den sociala miljön i skolan så att eleverna trivs bättre och känner meningsfullhet. Enligt Skolverkets beräkningar är det närmare 50 000 elever som känner sig mobbade i skolan.

Resultatet i den aktuella studien visar att de utlandsadopterade ungdomarna trivdes sämre på högstadiet än andra elever, om man jämför med vad som har framkommit i andra undersökningar. De adopterade ungdomarna i undersökningsgruppen var oftare borta från skolan utan lov och de har i större utsträckning än andra elever känt sig ensamma på högstadiet. En stor grupp av de adopterade ungdomarna upplevde inte att det var meningsfullt att gå i skolan på högstadiet. Detta gällde även på gymnasiet men i något mindre utsträckning. Skolverket (2001) har också kommit fram till att det finns brister i hur skolan har lyckats med att skapa ett bra skolklimat på högstadiet.

6.2.3 Självvärdering av inlärd moment, stöd och hjälp och jämförelser med andra studier

Högstadiet

De adopterade ungdomarna värderade sig själva lågt när det gällde ämnet matematik. När ungdomarna som studerat på särskolan räknades bort och tabellvärdena korrigerades blev resultatet som följer: Nästan hälften av undersökningsgruppen ansåg att det fungerade ganska dåligt/mycket dåligt i matematikundervisningen på högstadiet. Det finns könsskillnader i resultatet även efter det att resultatet korrigerats. 50 % av kvinnorna jämfört med 35 % av männen ansåg att det fungerade ganska dåligt/mycket dåligt i matematik på högstadiet. I Skolverkets undersökning *"Attityder till skolan 2000"* svarade 7 % på samma sätt. Könsskillnaderna stämmer med vad man fann i Skolverkets undersökning *"PISA 2000"* där 15-åriga pojkar hade ett större intresse för matematik än vad jämnåriga flickor hade. Pojkar visar sig också ha en högre självuppfattning i matematik än flickor. Om man tittar på gruppen med svaga resultat på matematikproven finns det inga könsskillnader i undersökningsresultatet. Resultaten i undersökningen pekar på att det finns ett starkt samband mellan kunnande i läsning och läsförståelse och kunnande i matematik och naturvetenskapliga ämnen.

Forskare inom adoptionsforskningen (Dalen & Rygvold, 1999; Hene, 1997) pekar på sambandet mellan matematik och språk. I matematikundervisningen används ett abstrakt, teoretiskt språk som kan ge vissa utlandsadopterade barn problem, eftersom de ibland har problem med skolrelaterat språk. En elev som har god läsförmåga, stort ordförråd och lätt för att förstå vad de läser klarar sig ofta bättre i matematik. Utlandsadopterade barn och ungdomar, som har behov av extra hjälp, bör erbjudas hjälp med uppläsning av matematikuppgifter för att läraren ska vara helt säker på att de har förstått. Detta är speciellt viktigt vid provsituationer. Prov inlästa på band kan också användas för de elever, som behöver ha denna hjälp.

Efter att tre av ungdomarna som studerat på särskolan räknats bort från det totala resultatet och tabellvärdena korrigerats blev resultatet att 38 % av de adopterade ungdomarna ansåg att de har eller har haft vissa eller stora läs- och skrivsvårigheter. 53 % av de adopterade männen och 31 % av de adopterade kvinnorna svarade på detta sätt.

Gymnasiet

När de ungdomar, som har studerat på särskolan har räknats bort från resultaten visar det sig att 28 % av undersökningsgruppen, som studerat på gymnasieskolan uppgav att de kände sig osäkra/mycket osäkra när de skulle räkna. Det var framfört allt de adopterade kvinnorna som svarade på detta sätt (41 %).

Precis som ungdomarna i Skolverkets undersökning *"Attityder till skolan 2000"* ansåg en stor del av ungdomarna att det fanns stora möjligheter till hjälp i gymnasieskolan. Drygt hälften av de adopterade ungdomarna/unga vuxna behövde ingen hjälp. 18 % har inte fått den hjälp de ville ha på gymnasieskolan. Specialundervisning eller hjälp i liten undervisningsgrupp var det vanligaste sättet att få hjälp på.

De enkätfrågor som har haft det största interna bortfallet har alla tre handlat om stöd i skolan på högstadiet och gymnasiet (fråga 25, 45 och 46). De adopterade ungdomarna/unga vuxna har, i större utsträckning än vad gäller andra enkätfrågor, valt att inte besvara dessa frågor. Däremot har alla ungdomarna utom en valt att svara på frågan om de har eller har haft läs- och skrivsvårigheter. Jag tror att en förklaring till detta kan vara att läs- och skrivsvårigheter är ett begrepp som många elever, lärare och föräldrar upplever är vedertaget och allmänt accepterat. Skolan, ungdomarnas föräldrar och även ungdomarna själva kan ha använt begreppet som en förklaringsmodell för svårigheter med språket, som de ej har gått att sätta namn på.

6.2.4 "Samband" mellan programval, programbyte, läs- och skrivsvårigheter och upplevelser av kraven i skolan i förhållande till bostadsort

Var de utlandsadopterade ungdomarna och unga vuxna har vuxit upp har jämförts med andra variabler.

En majoritet av ungdomarna som vuxit upp i "annan stad" (56 %) ansåg att de ej har fått den hjälp som de har velat ha i skolan. En majoritet av ungdomarna hade valt ett yrkesförberedande program.

Resultaten indikerar att det kan finnas vissa skillnader mellan skolor i olika bostadsorter. Tydligast blir skillnaderna när man jämför ungdomar uppväxta i storstad med förort, jämfört med ungdomar uppväxta i annan stad eller på landsbygden. Adopterade ungdomar som är uppväxta på landsbygden anser sig ha läs- och skrivsvårigheter i större utsträckning än ungdomar, uppväxta i annan stad eller i storstad. Ungdomar uppväxta i storstad anser sig vara mer nöjda med den hjälp som de fick i skolan än ungdomar uppväxta på andra bostadsorter. De har också valt ett studieförberedande program i större utsträckning än de andra ungdomarna. I studien har ej funnits med uppgifter om i vilka socioekonomiska grupper de adopterade ungdomarna har vuxit upp. Det hade varit intressant att jämföra med ungdomarnas svar på ovanstående frågeställningar.

6.3 Avslutande diskussion

Efter att ha genomfört ovanstående studie om utlandsadopterade ungdomars upplevelser av sin skoltid vill jag ta upp några frågor.

Hur kommer det sig att 38 % av ungdomarna uppger att de hade vissa eller stora läs- och skrivsvårigheter på högstadiet?

Det verkar inte rimligt att 38 % av de adopterade ungdomarna skulle kunna ha vissa eller stora läs- och skrivsvårigheter. Dyslexi och läs- och skrivsvårigheter är begrepp som flitigt används i skolan utan att varken personal, föräldrar eller elever reflekterar över vad begreppen står för. Under de senaste åren har det blivit allt vanligare att använda dessa begrepp, som inte alls är lika värdeladdade längre. Många elever upplever att det är bra att få ett namn på sina svårigheter, en förklaring till varför det är så arbetsamt i skolan. Det är viktigt att veta att dyslexi/specifika läs och skrivsvårigheter är ett funktionshinder och att läs- och skrivsvårigheter är ett mer allmänt begrepp. Vissa ungdomar har naturligtvis, precis som svenskfödda barn, dyslexi/läs- och skrivsvårigheter. Risken är dock att en del av de utlandsadopterade barnen och ungdomarna ej uppmärksammas på rätt sätt när deras eventuella problem med språket benämns som läs- och skrivsvårigheter. Skolans kunskaper måste öka så att de utlandsadopterade barnen/ungdomarna, som behöver, får adekvat hjälp. Det är av yttersta vikt att de adopterade ungdomarna som har problem med skolrelaterat språk inte får diagnosen dyslexi/specifika läs- och skrivsvårigheter av ren slentrian och okunskap från skolans sida. Den hjälp som en del adopterade barn och ungdomar behöver i skolan bör sannolikt riktas in på läsförståelse, ordförståelse och analys av texter. Informerande och instruerande texter kan också vara viktigt att arbeta med, se Hene (1997).

Det är viktigt att skolan kartlägger de enskilda elevernas starka och svaga sidor och att rätt åtgärder sätts in. Då kan det vara bra om fokus kommer mera på tal- och språkproblem och svårigheter med sk skolrelaterat språk när utlandsadopterade barn uppvisar inlärnings- svårigheter. Tal- och språkpedagoger kan vara bra att ha med vid en kartläggning, om den kompetensen finns på skolan. En auditiv och en visuell perceptionsbedömning, en läs- och skrivbedömning och en bedömning av elevens matematiska förmåga bör också finnas med. Efter en ordentlig kartläggning är det lättare för skolan att sätta in rätt stöd och hjälp. Med hjälp av kontinuerlig uppföljning och utvärdering av insatta stödåtgärder kan eleven, föräldrarna och skolan gemensamt arbeta vidare så att eleven upplever att rätt hjälp sätts in.

Eftersom så många av de adopterade ungdomarna uppgivit att de har läs- och skrivsvårigheter förmodar jag att det kan vara så att skolan, föräldrarna och de adopterade själva har använt detta begrepp som förklaringsmodell för svårigheter med språket, som det har varit svårt att sätta namn på.

Vad kan vara förklaringen till att 60 % av de adopterade ungdomarna uppger att det har varit svårt att koncentrera sig på högstadiet?

Det är svårt att förstå varför 60 % av de adopterade ungdomarna uppgivit att det har varit svårt att koncentrera sig på lektionerna i skolan. Samtidigt har en nästan lika stor del av undersökningsgruppen, som svar på en annan fråga, uppgivit att det har varit förhållandevis lugnt på lektionerna. Resultatet är mycket motsägelsefullt. Frågan har handlat om tiden på högstadiet. Ett skäl till detta förmodar jag kan vara att om man inte trivs så bra i skolan

kan det vara svårt att koncentrera sig på skolarbetet. Det kan finnas andra saker som upptar elevernas tankar t.ex. kamratrelationer, stämningen i skolan och upplevelser av stress, för att ge några exempel. Svårigheter att förstå skolrelaterat språk kan också bidra till att elever får svårt att koncentrera sig på lektionerna. Språket blir mer och mer teoretiskt när eleverna kommer upp på högstadiet.

Forskning har kommit fram till att utlandsadopterade barn och ungdomar uppvisar hyperaktivt beteende i större utsträckning än vad ickeadopterade barn gör (Dalen & Rygvold, 1999). Detta kan också vara en av många förklaringar till att en del av de adopterade ungdomarna svarat att det har varit svårt att koncentrera sig på högstadiet.

Resultaten, som gäller de av ungdomarna upplevda inlärningssvårigheter (matematik och läs- och skrivsvårigheter) är oväntade eftersom 93 % av de adopterade ungdomarna var 0-6 månader när de kom till Sverige. Utifrån Bolwby's attachment-teori (Hårsman, 1982, 1994) och Schaffers forskningsöversikt (1995) om tidiga adoptioner skulle man förväntat sig att ungdomarnas utveckling i stort sett inte skulle skilja sig ifrån svenskfödda barns

Det kan finnas olika förklaringsfaktorer till resultaten. Sri Lanka var ett U-land när alla ungdomar i undersökningsgruppen föddes. I det prenatala stadiet kan några av barnen ha fått för lite näringstillförsel. Liknande förhållanden kan även ha gällt under barnens första tid i sin hemmiljö. Till följd av detta kan barnens allmäntillstånd varierat när de lämnades till barnhemmen för adoption. Möjligheter till stimulans och omvårdnad kan ha varierat i de olika miljöer som barnen vistades i.

Enligt Dalen och Rygvold (1999) kan många av de utlandsadopterade barnens inlärningssvårigheter kopplas samman med barnens fysiska, sociala och känslomässiga upplevelser under de första levnadsåren.

Hur kan vi som arbetar i skolan öka vår kunskap om utlandsadopterade barn?

Det är troligen så att många lärare inte är medvetna om att adopterade barn kan ha ”mycket med sig i bagaget” trots att de adopterades vid spädbarns ålder. Många adoptivbarn klarar sig bra i skolan men det finns en grupp som har svårigheter under sin skoltid. Förmodligen är det svårt för lärare att förstå sig på orsaken till dessa svårigheter, eftersom kunskapen om adoptivbarns utveckling och eventuella problem med språkutvecklingen, inte så ofta finns inom skolan. Det är många adoptivbarn, som precis som svenskfödda barn, får höra att de har läs- och skrivsvårigheter. Det kan vara så, precis som Von Greiff (2000) tar upp i sin avhandling, att kunskapen om adoptivbarns språkutveckling ännu inte nått ut till skolorna. Naturligtvis kan många av ungdomarna i undersökningsgruppen ha läs- och skrivsvårigheter men problem med språkutvecklingen kan också finnas med i bilden.

Information bör ges till skolor så att de adoptivbarn, som får problem under sin skoltid, bemöts på rätt sätt. I specialpedagogutbildningen borde ingå hur man kan se på adoptivbarns eventuella problem med svenska och matematik. Kunskap om hur tidiga barndomsupplevelser och separationer kan påverka ett barns utveckling är också viktigt att få information om. Specialpedagoger är den personalgrupp inom skolan som oftast träffar elever med denna typ av problem.

Vilken typ av hjälp kan skolan erbjuda de utlandsadopterade ungdomarna som behöver hjälp?

Det är oerhört viktigt att skolan erbjuder rätt hjälp. Skolan bör undvika att placera barn med olika typer av inlärningsproblematik i små undervisningsgrupper alternativt ge alla elever samma typ av specialundervisning, oavsett om de har dyslexi eller andra typer av språkproblem. Undervisningen i svenska bör, redan i de tidiga årskurserna, innehålla mer av att analysera och reflektera kring vad man läser, samtala kring lästa texter och arbeta med att öka ordförrådet. Fokus får inte enbart ligga på att eleven läser av rätt. Extra viktigt är också att uppmärksamma de adopterade ungdomarna, som får problem med det teoretiska språket som används i läroböcker på högstadiet och på gymnasieskolan. Ungdomarna kan behöva extra hjälp med att arbeta igenom texter och diskutera med en lärare om innehållet, alternativt erbjudas lättare texter med samma innehåll.

Matematiklärare inom grundskolan och gymnasieskolan bör uppmärksammas på det samband som finns mellan prestationer i läsning, matematik och naturvetenskapliga ämnen. De bör också uppmärksammas på att vissa adopterade barn och ungdomar kan vara i behov av extra hjälp med det matematiska språket.

När det gäller matematikundervisningen är det extra viktigt att skolan ger hjälp till de elever som behöver. Många av ungdomarna i undersökningen ansåg att de borde ha fått mera hjälp med matematik tidigare under sin skoltid. Det kan vara bra för adopterade barn precis som för övriga elever att ”tala matematik” dvs arbeta konkret med material och samtidigt arbeta med det matematiska språket så att det ej blir abstrakt.

Hur kan skolan förändra sitt arbetssätt så att alla elever känner att det är meningsfullt att gå till skolan och att de trivs i skolmiljön?

Skolan bör arbeta med värderingsövningar och EQ³ övningar i grupp tidigt under skoltiden. Eleverna måste lära sig ta hänsyn till varandra och lära sig att uppskatta varandras olikheter. Det kan ge större förståelse för att alla inte är lika. Skolan måste utveckla sitt arbete med mobbning. Inga elever ska behöva känna sig rädda och oroliga när de går till skolan.

På gymnasieskolan pekar resultatet på att det finns betydande könsskillnader när det gäller utlandsadopterade män och kvinnor. En stor del av de adopterade männen har trivts mindre bra med andra elever och de har i högra grad än kvinnorna upplevt att det ej är meningsfullt att gå i skolan. De har också upplevt stress på gymnasiet i mycket större utsträckning än män i hela riket. Endast två av de adopterade männen som varit med i ovanstående undersökning har valt ett studieförberedande program på gymnasieskolan. Det är en mycket låg siffra om man jämför med ungdomar i hela riket.

³ EQ står för Emotionell Intelligens

Hur går man vidare?

Det hade varit att föredra om jag hade kunnat komplettera denna undersökning med ett antal intervjuer, men det har inte varit praktiskt genomförbart. Nu när undersökningen är genomförd känns det viktigt att titta närmare på hur de utlandsadopterade ungdomarna/unga vuxna har upplevt sin skoltid, genom att komplettera studien med ett antal djupintervjuer. Det känns angeläget att forska vidare om de utlandsadopterades skolsituation så att skolan får möjlighet att öka sin kunskap om denna grupp och erbjuda rätt hjälp till de adopterade ungdomar som behöver det.

Det skulle vara intressant att studera sambandet mellan ankomstålder och de adopterades bakgrundshistoria och hälsotillstånd när de kom till ett barnhem på Sri Lanka. Kan detta bidra till att förklara skillnaderna när det gäller skolprestationer? Hur ser sambandet ut mellan de adopterade ungdomarnas tidiga uppväxtförhållanden och hälsotillstånd och deras skolprestationer?

Det är också viktigt att gå vidare och studera varför så många av de adopterade männen i undersökningsgruppen ej har trivts så bra, som de adopterade kvinnorna gjort i skolan. Det finns stora könsskillnader i materialet både när det gäller trivsel, på det hela taget och studieval och programval. Det finns även stora skillnader i resultatet om man jämför de adopterade männen med motsvarande grupp i hela riket. Hur kan det komma sig att så många av de adopterade männen har valt ett yrkesförberedande program på gymnasieskolan?

REFERENSER

- Andersson, B-E. (2001). *Ungdomarna, skolan och livet*. Stockholm: HLS Förlag.
- Anter Information. *Gymnasiekatalogen 2003/2004*. Uppsala.
- Botvar, P. (1994). *Ny sjanse i Norge*. Utlandsadoptioner oppvekst of levekår. Diakonhjems høgskolesenter. Oslo: Gero Data
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Dalen, M. (1995). Learning difficulties among inter-country adopted children. *Nordisk Pedagogik vol.15 nr. 4*.
- Dalen, M.(1997). Tillpasset opplæring-hva betyr det for utlandsadoptionerte barn? *Adopsjonsforum nr. 4 1997*.
- Dalen, M.& Rygvold, A-L. (1999). Hvordan går det på skolen? *Nr 3-1999 Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo*.
- Dalen, M. & Saetersdal, B. (1992). *Utenlandsadoptionerte barn i Norge*. Tilpassing-Opplæring- Identitetsutvikling. Oslo: Spesiellaererhøgskolen-Universitetet.
- De Geer, B. (1997). Ett andra förstaspråk–utlandsadoptionerade småbarns svenska språk-utveckling. I:R. Söderbergh (Red). *Från joller till läsning och skrivning (s.146-161)*. Kristianstad: Gleerups
- Ejvegård, R. (2003). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Emanuelsson, I., Murray, Å. & Nordling, E. (1989). *Utvärdering genom uppföljning av elever*. Stockholm: Institutionen för pedagogik, LHS.
- Hene, B. (1987). *De utländska adoptionerbarnen och deras språkutveckling*. Rapport nr. 1 inom projektet: De utländska adoptionerbarnen och deras språkutveckling. Göteborgs Universitet.
- Hene, B (1997). Utlandsadoptionerade barns ordförståelse. I:R. Söderbergh (Red). *Från joller till läsning och skrivning (s. 162-173)*. Kristianstad: Gleerups.
- Hoksbergen, R.A.C., Juffer, F. & Waardenburg, B.C. (1987). *Adopted Children at home and at School*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.
- Holme, I. & Solvang, B. (2001).*Forskningsmetodik*. Om kvalitativa och kvantitativa metoder. Lund: Studentlitteratur.
- Hårsman, I. (1982). *Om små barns separationsreaktioner*. Teoretiska utgångspunkter för en studie av småbarns anpassning till daghem. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Institutionen för pedagogik, Avdelningen för Barn- och Ungdomsvetenskap.

Hårsman, I. (1994). *Dagliga separationer och tidig daghemsstart*. En jämförande studie av små barns separationsreaktioner, interaktionsmönster, anpassning och allmän utveckling under de fem första månaderna på daghem. Stockholm: HLS Förlag.

Irhammar, M. (1997). *Att utforska sitt ursprung*. Lund: Studentlitteratur.

Meese, R. (2002). *Children of Intercountry Adoptions in School*. Westport: Bergin & Garvey.

Moser, G. (1993). *Adoptivbarns skolprestationer och val av studieväg*. En studie av barn från utomeuropeiska länder som adopterades i Kronobergs län åren 1971 – 80. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning, institutionen för pedagogik. C-uppsats i pedagogik.

Moser, G. (1997). *Ett perfekt svenskt uttal lugnar de flesta arbetsgivare*. En studie av unga internationellt adopterades utbildning och arbete. Stockholm: Institutionen för pedagogik, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm. D-uppsats i pedagogik.

SCB (1999). *Vad händer efter grundskolan?* Enkätundersökning våren 1999 bland ungdomar födda år 1978. Statistiska meddelanden. Örebro: SCB.

Skolverket (2001). *Attityder till skolan 2000*. Rapport 197. Stockholm: Liber Distribution.

Skolverket, PISA 2000 (2001). *Svenska femtonåringars läsförmåga och kunnande i matematik*. Rapport 209. Stockholm: Liber Distribution.

Shaffer, R. (1995). *Beslut om barn*. Psykologiska frågor och svar. Lund: Studentlitteratur.

Stern, D. (2000). *Spädbarnets interpersonella värld ur psykoanalytiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Lund: Natur och Kultur.

Söderbergh, R. Red. (1997). *Från joller till läsning. Utlandsadopterade barns ordförståelse*. Kristianstad: Gleerups.

Trost, J. (2001). *Enkätboken. 2: a upplagan*. Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Von Greiff, K. (2000). *Adopterade från Latinamerika- deras uppfattning om sina uppväxtvillkor, sin livssituation och Sverige som Socialisationskultur*. Stockholm: Pedagogiska Institutionen Stockholms Universitet.

Opublicerade Källor

Lonely planet worldguide, <http://www.lonelyplanet.com>
Statens Nämnd för Internationella adoptionsfrågor, NIA
Skolverkets hemsida, <http://www.skolverket.se>

BILAGA 1 MISSIVBREV

Lidingö 2003-03-11

Till ungdomar och unga vuxna adopterade från Sri Lanka och deras föräldrar.

Hej!

Mitt namn är Ulla Collén. Just nu studerar jag på Lärarhögskolan i Stockholm. I vår ska jag skriva min magisteruppsats. På dagarna arbetar jag som specialpedagog på en F-9 skola.

Syftet med min uppsats är att undersöka hur ungdomar och unga vuxna adopterade ifrån Sri Lanka har upplevt sin skoltid, vilka utbildningsvägar de har valt och vad de har sysslat med efter grundskolan och gymnasieskolan. Ungdomsundersökningar genomförs med jämna mellanrum av bl.a. Skolverket för att få veta hur elever upplever sin skoltid. Jag har valt detta ämne, dels för att jag arbetar i skolan, dels för att jag har två barn från Sri Lanka. De är födda 1982 och 1984. Jag har haft kontakt med många föräldrar per telefon och bitt om hjälp med att lämna frågeformuläret vidare till sina barn. Tyvärr har jag inte haft tid att ringa alla föräldrar.

Till Dig som vill vara med i undersökningen.

Jag hoppas att Du har möjlighet att medverka genom att svara på frågor om hur Du har upplevt din skoltid. Ditt svar kan innebära att kunskapen om skolan ökar och att skolan på sikt förbättras. Du kommer att vara helt anonym. Ingen annan än jag kommer att få läsa Dina svar. Materialet behandlas konfidentiellt. De insamlade uppgifterna redovisas i tabeller och diagram där inga enskilda personers svar kan utläsas. Frågeformulären är numrerade så att jag kan förstöra Ditt formulär om Du inte längre vill vara med i undersökningen.

Det är helt frivilligt att fylla i frågeformuläret. Du har rätt att ångra dig. Om Du meddelar mig att Du inte vill vara med kommer jag att förstöra Dina svar.

Vill Du kontakta mig och fråga någonting står min emailadress och mina telefonnummer i brevet. Jag skickar med ett frankerat svarskuvert och ber att Du skickar tillbaka det ifyllda frågeformuläret till mig så snart Du kan dock **senast den 28 mars 2003**.

Tack på förhand för din medverkan.

Med vänlig hälsning

Ulla Collén

BILAGA 2 ENKÄT

Frågorna på den här sidan är allmänna frågor. Kryssa för det svarsalternativ som passar in på Dig.

1. Ålder

- 16-17 år
- 18-19 år
- 20-21 år
- 22-23 år
- 24-25 år

2. Kön

- Man
- Kvinna

3. Ålder, när Du kom till Sverige

- 0-6 månader
- 7-11 månader
- 12-23 månader
- 2 -3 år
- Äldre än 3 år. Ålder? _____

4. Var har Du bott största delen av din skoltid?

- Storstad (Stockholm, Göteborg och Malmö)
- Förort till Stockholm, Göteborg eller Malmö
- Landsbygd
- Annan stad, vilken _____

5. Vad sysslar Du med just nu (mars 2003)?

- Arbetar
- Militärtjänst
- Föräldraledighet
- Arbetslös
- Studerar
- Annat, vad _____

Om Du studerar just nu svara på fråga 6. Annars fortsätt till fråga 7.

6. Var studerar Du?

- Gymnasieskola, studieförberedande linje
- Gymnasieskola, yrkesförberedande linje
- Gymnasiesärskola
- Folkhögskola
- Kommunal vuxenutbildning
- Universitet/ Högskola
- Annan utbildning, vilken _____

De frågor som följer här gäller tiden på HÖGSTADIET och hur Du upplevde den.

7. Hur trivdes Du på högstadiet?

Kryssa i den ruta som Du tycker passar bäst in på hur det var på högstadiet.

- Jag trivdes alldeles utmärkt
- Jag trivdes ganska bra
- Jag varken trivdes eller vantrivdes
- Jag trivdes mindre bra
- Jag vantrivdes

Om Du inte trivdes, vad var orsaken till det?

Här följer några påståenden om hur Du upplevde tiden på högstadiet i din skola.

8. Hur upplevde Du tiden på högstadiet?

Sätt ett kryss i en av rutorna vid varje påstående, välj den ruta som stämmer bäst in på Din högstadietid.

	Stämmer precis	Stämmer ungefär	Stämmer dåligt	Stämmer inte alls	Vet inte
9. Jag hade bra kontakt med mina klasskamrater	☐	☐	☐	☐	☐
10. Jag trivdes med mina lärare	☐	☐	☐	☐	☐
11. Det kändes ofta meningsfullt att gå till skolan	☐	☐	☐	☐	☐
12. Det var ett positiv stämning i skolan.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Jag kände mig ofta ensam på högstadiet	☐	☐	☐	☐	☐
14. Det var problem med mobbing på min skola	☐	☐	☐	☐	☐
15. Jag var orolig och rädd när jag skulle gå till skolan	☐	☐	☐	☐	☐
16. Det var för det mesta lugnt på lektionerna	☐	☐	☐	☐	☐
17. Jag var mycket borta ifrån skolan utan att ha lov till det	☐	☐	☐	☐	☐
18. Jag kände mig ofta stressad på högstadiet	☐	☐	☐	☐	☐
19. Det var ofta svårt att koncentrera sig på lektionerna	☐	☐	☐	☐	☐
20. Mina föräldrar hade nära kontakt med skolan för att stötta mig i mitt skolarbete	☐	☐	☐	☐	☐
21. Det var lätt att få hjälp av lärarna om man inte förstod	☐	☐	☐	☐	☐

22. Hur fungerade det för Dig att arbeta med följande moment på högstadiet?

Kryssa i den ruta som Du tycker stämmer bäst in på Dig.

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Vet inte
Läsning och läsförståelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stavning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skrivning, texter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matematik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engelska	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tala och redovisa inför en grupp	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Här kommer några frågor om hjälp och stöd i skolan.

23. Har Du eller har Du haft läs- och skrivsvårigheter?

Kryssa i den ruta som stämmer bäst in på dig.

- Ja, stora svårigheter
- Ja, vissa svårigheter
- Nej, inga svårigheter alls
- Vet inte

24. Fick Du den hjälp som Du ville ha på högstadiet?

- Ja
- Nej
- Vet inte

25. Vilken hjälp fick Du?

- Jag behövde ingen hjälp
- Specialundervisning/hjälp av extralärare
- Tal och språkundervisning
- Undervisning i liten undervisningsgrupp
- Assistent
- Undervisning i specialskola
- Annan hjälp, vad _____
- Jag fick inte den hjälp som jag behövde

Om Du inte är nöjd med den hjälp Du fick, berätta vilken hjälp Du hade behövt istället.

26. Kraven som ställdes på Dig i grundskolan hur tyckte Du att de var?

- För höga
- Lagom
- För låga
- Vet inte

27. Hur såg Ditt sista skolår i grundskolan ut?

- Jag läste alla ämnen tillsammans med klassen
- Jag hade några ämnen utbytta mot andra ämnen
- Jag läste några ämnen och arbetade resten av tiden

Om Du går eller har gått i gymnasieskolan hoppa direkt till fråga 30.

28. Varför började du inte i gymnasieskolan efter grundskolan?

- Vilde hellre arbeta än studera
- Var ”skoltrött”
- Kom inte in på den gymnasieutbildning jag ville gå
- Det fanns inte någon gymnasieskola i min hemkommun
- Den gymnasieutbildning som jag ville gå fanns inte i hemkommunen
- Började annan utbildning/kurs
- Annan orsak, vil-
ken _____

29. Vad har Du sysslat med efter det att Du slutade grundskolan? Flera alternativ får anges.

- Arbetat
- Militärtjänst
- Föräldrarledig
- Varit arbetslös
- Studerat i Sverige (t.ex. KOMVUX)
- Studerat utomlands
- Arbetat utomlands
- Annat, vad

Vill Du berätta något ytterligare om Din grundskoletid skriv det här. Du kan också skriva om Du har några synpunkter på frågorna i undersökningen.

Du som går eller har gått i gymnasieskolan, svara på följande frågor.

30. Vilket gymnasieprogram går Du eller har Du gått?

31. Har Du bytt program i gymnasieskolan?

- Ja
- Nej

Om Du har bytt program varför gjorde Du det?

32. Har Du avbrutit eller gjort uppehåll i gymnasiestudierna?

- Nej
- Ja, jag har gjort uppehåll men återupptagit mina gymnasiestudier

Om Du svarade ja:

33. Varför gjorde Du uppehåll?

34. Började Du i gymnasieskolan direkt efter grundskolan?

- Ja
- Nej

35. Hur ofta har det hänt att Du varit frånvarande från skolan utan lov?

- Mycket ofta
- Ganska ofta
- Ibland
- Någon gång
- Aldrig

Om Du ofta är/var borta från gymnasieskolan, kan Du berätta vad orsaken var?

36. Hur trivs/trivdes Du i gymnasieskolan?

Kryssa i ett svar på varje fråga.

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Vet inte
1. I skolan Du går/gick i?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Med andra elever?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Med lärarna?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Med skolarbetet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

37. Vad tycker/tyckte Du om följande när det gäller Dig själv i skolan?

	Alltid	Oftast	Då och då	Sällan	Aldrig	Vet inte
1. Hur ofta känns/kändes det meningsfullt att gå i skolan?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Hur ofta känner/kände Du dig stressad i skolan?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Hur ofta känner/kände Du dig rädd eller orolig i skolan?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

38. I vilka ämnen kan/kunde Du arbeta i den takt som passar/passade just Dig?

- I alla ämnen
- I de flesta ämnen
- I ungefär hälften
- I några få ämnen
- Inte i några ämnen
- Vet inte

39. Hur är kraven som ställs/ställdes på Dig i skolan?

- För höga
- Lagom
- För låga
- Vet inte

Du som går i gymnasieskolan svara på frågorna 40 och 41. Fortsätt sedan till fråga 44.

Du som har gått i gymnasieskolan svara på frågorna 42 och 43.

40. Hur tycker Du att Du själv har det i den skola där Du går?

	Instämmer	Instämmer inte	Vet inte
1. Tycker Du att Du kan säga ifrån om sådant Du tycker är fel utan att Du själv får lida för det?	☐	☐	☐
2. Du känner Dig för det mesta lugn och trygg när Du är i skolan	☐	☐	☐
3. Du känner Dig ofta orättvist behandlad av lärare eller andra vuxna i skolan	☐	☐	☐
4. Du känner Dig mobbad och trakasserad av andra elever	☐	☐	☐
5. Du känner Dig mobbad eller trakasserad av någon av Dina lärare	☐	☐	☐

Här följer några påståenden om hur det kan vara i en skola.

41. Hur tycker Du att det är i Din skola?

Sätt ett kryss i den ruta som stämmer bäst in på vad Du tycker.

	Instämmer	Instämmer inte	Vet inte
1. Det är oftast lugn och finns arbetsro på lektionerna	☐	☐	☐
2. Det är positiv stämning och god sammanhållning i min skola	☐	☐	☐
3. Mobbing är ett stort problem på skolan	☐	☐	☐
4. Det används ofta grova ord och svordomar på skolan	☐	☐	☐
5. Det förekommer våld och rasism på skolan	☐	☐	☐
6. Min skola gör mycket för att förhindra mobbing och annan kränkande behandling	☐	☐	☐
7. Elever och lärare bemöter varandra med respekt på min skola	☐	☐	☐

42. Hur tycker Du att Du själv hade det i den skola där Du gick?

	Instämmer	Instämmer inte	Vet inte
1. Tycker Du att Du kunde säga ifrån om sådant Du tyckte var fel utan att du själv fick lida för det?	☐	☐	☐
2. Du kände Dig för det mesta lugn och trygg när Du var i skolan	☐	☐	☐
3. Du kände Dig ofta orättvist behandlad av lärare eller andra vuxna i skolan	☐	☐	☐
4. Du kände Dig mobbad och trakasserad av andra elever	☐	☐	☐
5. Du kände Dig mobbad eller trakasserad av någon av Dina lärare	☐	☐	☐

Här följer några påståenden om hur det kan vara i en skola.

43. Hur tyckte Du att det var i Din skola?

Sätt ett kryss i den ruta som stämmer bäst in på vad Du tyckte.

Instämmer Instämmer inte Vet inte

1. Det var oftast lugn och fanns arbetsro på lektionerna	☐	☐	☐
2. Det var positiv stämning och god sammanhållning i min skola	☐	☐	☐
3. Mobbning var ett stort problem på skolan	☐	☐	☐
4. Det användes ofta grova ord och svordomar på skolan	☐	☐	☐
5. Det förekom våld och rasism på skolan	☐	☐	☐
6. Min skola gjorde mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling	☐	☐	☐
7. Elever och lärare bemötte varandra med respekt på min skola	☐	☐	☐

44. Hur känner Du Dig i allmänhet när Du är i situationer då Du behöver...?

	Säker	Ganska säker	Osäker	Mycket osäker	Vet inte
Räkna	☐	☐	☐	☐	☐
Läsa	☐	☐	☐	☐	☐
Skriva	☐	☐	☐	☐	☐
Tala i grupp	☐	☐	☐	☐	☐

45. Fick Du den hjälp som Du ville ha på gymnasiet?

- Ja
- Nej
- Vet inte

46. Vilken hjälp fick Du?

- Jag behövde ingen hjälp
- Specialundervisning/hjälp av extralärare
- Undervisning i mindre grupp
- Tal och språkundervisning
- Annan hjälp, vad

-
- Jag fick inte den hjälp som jag behövde

Om Du inte är nöjd med den hjälp Du fick, berätta vilken hjälp Du hade behövt istället.

Vill Du berätta något ytterligare om Din tid i gymnasieskolan kan Du göra det här. Du kan också skriva om Du har några synpunkter på frågorna i undersökningen.

Tack för Din medverkan. Skicka tillbaka frågeformuläret i bifogat svarskuvert.

BILAGA 3 ENKÄTFRÅGOR, SOM HÄMTATS FRÅN ANDRA UNDERSÖKNINGAR

Omarbetade eller använda i sin ursprungliga form.

Fråga 7	Fråga 25 Emanuelsson et al. (1989)	Inspirerad av denna fråga
Fråga 13	Fråga 30 Emanuelsson et al. (1989)	Exakt likadan frågeformulering, svarsalternativen olika, fem alternativ istället för två
Fråga 15	Fråga 24 Emanuelsson et al. (1989)	Omvandlad till ett påstående, andra svarsalternativ
Fråga 18	Fråga 38 Emanuelsson et al. (1989)	Exakt likadan frågeformulering, svarsalternativen olika, fem alternativ i stället för två
Fråga 19	Fråga 31 Emanuelsson et al. (1989)	Omformulerad, ”jag hade ofta svårt” har blivit ”det var ofta svårt”, fem svars alternativ istället för två
Fråga 22	Fråga 21 Emanuelsson et al. (1989)	Inspirerad av denna fråga, stommen ändrad, svarsalternativen ändrade
Fråga 26	Fråga 15, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Omformulerad fråga, ”är kraven som ställs på Dig i skolan” har blivit ”Hur tycker du att kraven....”
Fråga 27	Fråga 5 SCB (1990:2)	Exakt likadan frågeformulering och svarsalternativ
Fråga 28	Fråga 2 SCB (1999)	Exakt likadan frågeformulering och svarsalternativ
Fråga 32	Fråga 12 SCB (1999)	Exakt likadan frågeformulering, svarsalternativen något ändrade
Fråga 35	Fråga 17, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Verbformen ändrad, ”hur ofta händer det” har blivit ”Hur ofta har det hänt”
Fråga 36	Fråga 28, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Trivdes har satts dit, annars är frågeformuleringen exakt likadan
Fråga 37	Fråga 16, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Exakt likadan frågeformulering, några nya verbformer har infogats, kändes och kände
Fråga 38	Fråga 13.32, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	”Kan du arbeta..” har ändrats till ”I vilka ämnen kan/kunde du arbeta i den takt som passar/passade”
Fråga 39	Fråga 15, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	”Är kraven som ställs på Dig i skolan?” har ändrats till ”Hur är kraven som ställs/ställdes..?”
Fråga 40 Fråga 42	Fråga 27, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Exakt likadan frågeformulering. I frågan är ”går” ändrad till ”gick”.
Fråga 41 Fråga 43	Skolverket fråga 26, Skolverket Attityder till skolan 2000 (2001)	Exakt likadan frågeformulering. I fråga 43 är alla verbformerna ändrade.
Fråga 44	Fråga 56, Emanuelsson et al. (1989)	Samma formulering, ”Vet inte” finns med som svarsalternativ (tillägg)

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för individ, omvärld och lärande

Magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap, 61-80p

Magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap ges nu ut i IOL: s nya serie: MAGISTERUPPSATS I PEDAGOGIK, ISSN 1404-9023.

Tidigare utgivna D-uppsatser (magisteruppsatser) nr 1-31, med inriktning mot specialpedagogik, har givits ut i serien SPECIALPEDAGOGISK KUNSKAP: D-UPPSATSER, ISSN 1402-053X. Denna serie är nu avslutad.

Publikationerna kan beställas från Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för individ, omvärld och lärande (IOL) (fax nr 08-737 96 30).

Utgivna publikationer:

Nr 1 (2000) Karin Arnesén & Jessica Kjerrman: Barnets bästa i utlänningslagen.

Nr 2 (2000) Christina Sandberg: Språk och Identitet. Pedagogers språkbruk i förskolan i två områden med olika socioekonomiska strukturer och språkkulturer.

Nr 3 (2000) Linda Åkerström: Mamma, vi ses väl igen? Om vikten av att hjälpa barn som sörjer en anhörigs död.

Nr 4 (2000) Perina Breimark: Finns det plats för 7-åringarnas rörelsebehov? - Om inläring och kroppsrörelse i en svensk och en engelsk skola.

Nr 5 (2000) Anamarija Todorov: DET VAR EN GÅNG TRE BOCKAR... Barns tolkning av en känd folksagas text och undertext.

Nr 6 (2000) Nicklas Lundberg: Betydelse av drama i förskola och skola.

Nr 7 (2000) Anders Nylén: Pedagogens betydelse för samspelet mellan småbarn i förskolan.

Nr 8 (2000) Annelie Fredricson: FÖRSKOLANS MÖTE MED BARBIE, MC-MÖSS OCH DATORER.

Intervjuer med sex förskollärare om barns leksaker och nya medier.

Nr 9 (2000) Roufia Hosseinian & Camilla Nordin: Elevinflytande i gymnasieskolan. En enkätundersökning gjord vid tre olika gymnasieskolor i Stockholms län.

Nr 10 (2000) Maria Kraemer Lidén: Kvalitet i Förskolan. 16 förskollärares syn på kvalitet i yrket.

Nr 11 (2000) Suzanne Kriström: Övergång till föräldraskap. Hur upplever 20 förstagångsföräldrar att deras roller, relationer, aktiviteter och tid har förändrats sedan de blev föräldrar?

Nr 12 (2001) Göta Eriksson: Matematiskt lärande. Ett radikalkonstruktivistiskt perspektiv. En litteraturstudie.

Nr 13 (2001) Birgitta Fagerlund: Att berätta med ord och bild - en studie om barns fria textskapande.

v.g.v

- Nr 14 (2001) Lena Sundbaum: Pedagogiska strategier inom bildämnet – stimulans och utveckling av kreativitet, fantasi och skapande förmåga hos barn med autism.
- Nr 15 (2001) Bodil Halvars-Franzén: Det kompetenta barnet – varför behöver vi ett kompetent barn just nu, i vår tid och i vårt samhälle.
- Nr 16 (2001) Ulrika Djerf Hedbom: "Hästen, hästen skakar på sin man" en studie om små barns första möten med sång.
- Nr 17 (2001) Maria Kraemer Lidén: Kvalitet i Förskolan, 16 förskollärares syn på kvalitet i yrket.
- Nr 18 (2001) Birgitta Thulén: Skolledarrollen i grundskolan – en diskussion om ledarroller och perspektiv på ledarskap.
- Nr 19 (2001) Ulla Morales-Adefalk: Anpassad studiegång och sen då? Nätverket kring två gymnasieelevers skolgång.
- Nr 20 (2001) Annika Kristoffersson: Diagnos på en debatt om diagnoser. Reaktionen på Eva Kärfves bok *Hjärnspöken, DAMP och hotet mot folkhälsan* i tryckta medier under hösten -00 och våren -01.
- Nr 21 (2002) Bengt Wahlund: Åtgärdsprogram – för vad och för vem? En analys av lärares utsagor om barn och ungdomar, skrivna inom ramen för kurser i specialpedagogik.
- Nr 22 (2002) Ann-Christine Wennergren: Dialogiskt lärande för elever i hörselklass. En studie om att utveckla ett förhållningssätt.
- Nr 23 (2002) Anna Egwall: Specialpedagogiska centra och specialpedagogens yrkesroll.
- Nr 24 (2002) Anna-Lena Ljusberg: Fritidshemmet som arena för formellt och informellt lärande. Vilka normer och värden etableras i fritidshemmet i interaktion mellan dess olika aktörer?
- Nr 25 (2002) Magdalena Karlsson: Flerspråkighet – problem eller förutsättning för utveckling? En förskolestudie.
- Nr 26 (2002) Eva Obäck: Makt och motstånd i klassrummet. Klassrumsobservationer i individuella program.
- Nr 27 (2002) Anneli Hippinen: Fritidspedagog eller lärare. En studie kring yrkesvalet.
- Nr 28 (2003) Yvonne Ekström: Lära för livet. Om kommunikationsstöd i skola och vuxenliv för personer med autism och samtidig utvecklingsstörning.
- Nr 29 (2003) Toura Hägnesten: Matematikscreening II – studium av ett kartläggningsinstrument relaterat till teoribildning, lärandeprocesser och styrdokument.
- Nr 30 (2003) Anders Rönnbäck: Lärandemiljön i skolan för den yngre punktskriftsläsande eleven.
- Nr 31 (2003) Anna Fouganthine: Maud. En fallstudie över en dyslektikers skriftspråkliga utveckling.
- Nr 32 (2003) Martina Lif Uddenfeldt: Särskilda undervisningsgrupper – en historisk tillbakablick samt en studie om hur personal i särskilda undervisningsgrupper ser på sitt arbete idag.
- Nr 33 (2003) Jorun Inderberg: Samhällsvetenskapsprogrammet för elever med DYSLEXI. En studie om att utveckla förhållningssätt.
- Nr 34 (2003) Susanne Montin: "Kroppen i lärandet – lärandet i kroppen". Elever i åk 5 reflekterar över sig själva och över sitt lärande, med utgångspunkt tagen i upplevelsen av den egna kroppen.
- Nr 35 (2003) Birgitta Bergqvist: Gråzonsbarnen i förskolan. Hur hittar vi dem och kan vi ge dem stöd?
- Nr 36 (2004) Ulla Collén: Utlandsadopterade ungdomars upplevelser av skolan. En enkätstudie.

D-uppsatser i specialpedagogik, 61-80 p (magisteruppsatser)

Magisterkursen i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik syftar till att ge en vetenskaplig fördjupning inom det specialpedagogiska kunskapsområdet, i första hand för lärare och andra verksamma inom skolans värld. Följande D-uppsatser (nr 1-31), inom området specialpedagogik, har givits ut i rapportserien SPECIALPEDAGOGISK KUNSKAP: D-UPPSATSER, ISSN 1402-053X. Denna serie är nu avslutad och nya magisteruppsatser i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik respektive barn- och ungdomsvetenskap ges nu ut i IOL: s nya serie: Magisteruppsats i pedagogik, ISSN 1404-9023. Publikationerna kan beställas från Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för individ, omvärld och lärande (IOL) (fax nr 08-737 96 30).

Utgivna rapporter:

Rapport nr 1 (1996) Kerstin Dominkovic': Lässvårigheter i ett helhetsperspektiv. En litteraturstudie.
ISRN LHS-SPEC-D-96-1-SE

Rapport nr 2 (1996) Lena Lind: Petö-metoden - Konduktiv pedagogik. En alternativ pedagogik och behandlingsform för barn med rörelsehinder. ISRN LHS-SPEC-D-96-2-SE

Rapport nr 3 (1996) Ingrid Isaksson: Tillbaka till samhället. Studier om personer med utvecklingsstörning och beteendestörningar. ISRN LHS-SPEC-D-96-3-SE

Rapport nr 4 (1996) Sanja Paulin: Föräldrarnas perspektiv på avlösarservice. ISRN LHS-SPEC-D-96-4-SE

Rapport nr 5 (1996) Inger Claesson: Avlösarservice sedd ur avlösarens perspektiv. ISRN LHS-SPEC-D-96-5-SE

Rapport nr 6 (1997) Carin Richardsson: Fusionsoperationer, en väg till hälsa och ökad livskvalitet?
ISRN LHS-SPEC-D-97-6-SE

Rapport nr 7 (1997) Karin Renblad: Lek och socialt samspel - Förskolebarn med invandrarbakgrund.
ISRN LHS-SPEC-D-97-7-SE

Rapport nr 8 (1997) Jan-Erik Wänn: Värdering av olika utbildningsmoment inom hjälpmedelsteknik. Utveckling av en enkätundersökning bland sex yrkesgrupper utförd inom ramen för EU:s HEART-studie. ISRN LHS-SPEC-D-97-8-SE

Rapport nr 9 (1997) Rigmor Parsmo: Vägen tillbaka till skolan. Konsekvenser av förvärvade hjärnsador.
ISRN LHS-SPEC-D-97-9-SE

Rapport nr 10 (1998) Peg Lindstrand: Diagnosen - ett tidstypiskt fenomen? Diagnoser och förklaringsmodeller till barns svårigheter i slutet av 1900-talet. ISRN LHS-SPEC-D-98-10-SE

Rapport nr 11 (1998) Marianne Krüger: Lärarrollen i arbetet med elever som har läs- och skrivsvårigheter. En intervjustudie med 10 lärare om kunskapsförmedlaren, stimulansgivaren, föräldern och mångsysslaren. ISRN LHS-SPEC-D-98-11-SE

Rapport nr 12 (1998) Teresa Aidukiene: Special education in two different perspectives - The Lithuanian experience.
ISRN LHS-SPEC-D-98-12-SE

Rapport nr 13 (1998) Eva Siljehag: Från kaos till eget nyskapande - Beskrivning av en kunskapsprocess i en forskningscirkel med lågstadielärare. ISRN LHS-SPEC-D-98-13-SE

Rapport nr 14 (1998) Mona E. Folkander: Maktlösa - uttråkade eller chanslösa. Stockholmsungdomar med och utan läs- svårigheter på ett individuellt gymnasieprogram. ISRN LHS-SPEC-D-98-14-SE

Rapport nr 15 (1998) Anna-Carin Rehnman Larsson: Hörselrehabiliteringen - för bästa möjliga livssituation.
ISRN LHS-SPEC-D-98-15-SE

Rapport nr 16 (1998) Eva Sandstedt: Hur beaktas behov hos elever med funktionshinder vid stora IT-satsningar i skolan. ISRN LHS-SPEC-D-98-16-SE

Rapport nr 17 (1999) Désiré Nisser: Tid till samtal tid till tankar - en väg ut ur skolvårigheter. ISRN LHS-SPEC-D-99-17-SE

Rapport nr 18 (1999) Ninni Sirén: Datatek - en beskrivning av verksamheten ur personalperspektiv. ISRN LHS-SPEC-D-99-18-SE

Rapport nr 19 (1999) Marianne Näslund: BILD - SPRÅK - KÄNSLA. Tre elever med språkstörning målar och berättar om sina tankar och känslor. ISRN LHS-SPEC-D-99-19-SE

Rapport nr 20 (1999) Jari Linikko: Internatskola för ett dövt barn med utvecklingsstörning? Intervjuer med föräldrar om deras beslutsprocess. ISRN LHS-SPEC-D-99-20-SE

Rapport nr 21 (1999) Vera Oliveira Juhlin: Tidig läs- och skrivutveckling. En studie av elever i särskild undervisningsgrupp. ISRN LHS-SPEC-D-99-21-SE

Rapport nr 22 (1999) Tatiana Skoglund: På andra sidan månen. En studie av gymnasieelever med olika kulturell bakgrund och deras upplevelser av skolan. ISRN LHS-SPEC-D-99-22-SE

Rapport nr 23 (1999) Kirsti Paatero: Dyslexi och andraspråksinlärning hos vuxna invandrare. Diagnostisering tolkad i en helhetsram. ISRN LHS-SPEC-D-99-23-SE

Rapport nr 24 (1999) Anna Ellström Lindholm: Möten och möjligheter - om språkmiljön. Skolpersonalens betydelse för barns språkutveckling. ISRN LHS-SPEC-D-99-24-SE

Rapport nr 25 (1999) Elisabeth Lundström: Samspel när barnet har ett funktionshinder. ISRN LHS-SPEC-D-99-25-SE

Rapport nr 26 (1999) Terttu Johansson: Arbetstillfredsställelse i läraryrket - en intervjustudie med lärare i åk 1-6. ISRN LHS-SPEC-D-99-26-SE

Rapport nr 27 (1999) Anders Söderberg: Delaktighet i grundskolan för elever med grav synskada. ISRN LHS-SPEC-D-99-27-SE

Rapport nr 28 (1999) Margareta Edén: Speciallärare och specialpedagoger i cirkel - yrkesroll och arbetsfunktion. ISRN LHS-SPEC-D-99-28-SE

Rapport nr 29 (1999) Emelie Cramér-Wolrath: Habilitering i teckenspråk för hörande föräldrar till teckenspråkiga döva och hörselskadade barn. En utvärderingsstudie av "FR-modellen". ISRN LHS-SPEC-D-99-29-SE

Rapport nr 30 (2000) Katarina Florin & Yvonne Hansson: Mötet. Bakgrunden till ett professionellt bemötande gentemot föräldrar med barn i träningsskolan. ISRN LHS-SPEC-D-00-30-SE

Rapport nr 31 (2000) Ulla Holmqvist-Äng: "JAG VILL - JAG KAN". Den Kommunikativa Kompetensen hos tre elever som har hörselskada/dövhet, utvecklingsstörning och rörelsehinder. ISRN LHS-SPEC-D-00-31-SE

